

НЕ Е ИСТИНА, НО НЕ Е И ЛЪЖА.

Станало ли е нѣщо или е измислица, почна другари ми, — приказка ли е или истина, рѣшително не мога опредѣли; не мога нищо даже каза опредѣлено, като какъ тая ужъ приказка се е задържала въ паметъта ми, понеже положително не зная — кой кому я разказа: самси азъ ли си я разказахъ, или ми я разказа, както ми се струва поѣкога, едно малко градинско цвѣте или най насетиѣ, азъ я разказахъ на малкото градинско цвѣте?—Едно е само за вѣрване, че да се приказва човѣшки съ цвѣте е нѣщо невъзможно, и азъ твърдѣ добръ помня, че презъ цѣлата тая история, нито отъ моя страна, а още повече отъ страна на цвѣтетото, нѣмаше произнесена нито една дума, па даже звукъ, и все пакъ, помежду ни стана нѣщо такова, което въ паметъта ми се занечати като нѣщо станало въ дѣйствителность. Ето какъ бѣше това.

II

Много добръ помня, че слѣдъ като заповѣдахъ колкото е възможно по скоро да вирѣгнатъ конетѣ, азъ бѣхъ съдналъ, безъ да се събличамъ, върху игкото канане въ стаята за нѣтувачитѣ на Н—ската пощенска станция. Писара ми предложи да пренощувамъ, да пия чай,—но азъ само махнахъ съ ръка, и още веднѣжъ повторихъ просбата си, колкото е възможно по скоро да се поднише билетя ми, и да трѣгна: цѣше ми се, какъ и какъ още ежщата вечеръ ~~да~~ стигна въ окръжния градъ, и не въ града собствено, а въ гостилницата, съ коако годѣ чисто и спокойно лѣгло, и да засня въ него безъ да се събуждамъ цѣлъ день,—толкова бѣхъ уморенъ отъ продължителното нѣтуване и отъ много

то впечатления. А да прекарамъ нощта на станцията, азъ не се рѣшавахъ; потребенъ ми бѣше безусловенъ покой, а тукъ въ тая стая за пѣтувачитѣ, всѣка минута току ще влизатъ и излизатъ, ще тропатъ съ ботунитѣ си, съ чемодани, съ сѣмдъци, когато пъкъ мене ме теглѣше, съ цѣлото ми същество, сладъкъ, мъртвешки сънъ. Ето защо азъ, безъ да гледамъ на свършенното си уморяване, рѣшихъ да се насили и какъ и какъ, още сѣщия день, да стигна до сѣщияското си лѣгло.

„Но щомъ сѣднахъ върху канаето, азъ осѣтихъ, че, не ще се тръгне“. Сѣднахъ азъ нѣкакъ си не добръ съ притиснатъ лакетъ о грубия край на канаето и съ крайно неудобно подвитъ кракъ, — и не можахъ вече да се оправя: тѣлото ми натѣка; азъ осѣщахъ преголѣмата му тѣжестъ, безъ да почувствувамъ какъвъ и да било знакъ на животъ. А въ сѣщото, време, въ мозъка ми се въртѣше нѣкаква си немлъквающа, непрекъснатата работа; впечатленията отъ видѣното, чутото, прекараното, мисленото, не че уморяваха или вълнуваха главата ми, а нѣкакъ си умразно, безплодно и противъ волята ми, се въртѣха въ нея; сърдцето свършено не участвуваше въ тая работа, не избираше измежду множеството тия впечатления потребното за него (види се това бѣ мъчно за него въ той хаосъ), а безъ той посредникъ между тѣлото и духа, азъ не можахъ нищо по друго да осѣщамъ, освѣнъ мъртвешката тѣжестъ на тѣлото и безплодни мъчения въ главата.

Азъ сѣдахъ, чувахъ, виждахъ, но нищо не разбирахъ и не чувствувахъ! Презъ отворения прозорецъ, до който се опираше канаето ми, азъ виждахъ стационнитѣ градини, покрити съ цвѣтъ, сламенни покриви, бѣлички хижи — къщици, а тъкмо подъ прозореца нѣкакви си цвѣтеца, малинови храсчета. Виждахъ всичко това, и даже особено се вгледвахъ въ едно нищожно цвѣте, което най-първо ми се бѣше хвърлило въ очи, — и не осѣщахъ въ нищо, нито хубаво, нито лошо нѣщо... Видѣхъ какъ влѣзе кочияшича съ обявление, че конетѣ сѣ готови; сетнѣ видѣхъ какъ той вмѣкваше нѣщата ми въ стаята, видѣхъ, че кочия-

шина бѣ намокренъ, че тъмнината и слънчевия блѣсъкъ се замѣтиха съ фучението на вѣтъра, съ тъмнина отъ надвѣслия се облакъ и дъждъ съ градушка, който немилосърдно измокри цѣлата ми рѣка и страната, откъмъ прозореца, слѣдъ като залѣ съ вода всичкия прозореченъ первазъ. Видѣхъ какъ вѣтъра пригъваше дърветата, фиданчетата, като оръсваше цвѣтята имъ, и поспиваше съ него като съ снѣгъ калната улица; видѣхъ какъ вѣтъра смъкна покривката, отъ масата подъ огледа тогъ, какъ подгони по дѣскигѣ смачканныя вѣстникъ съ остатѣци на мои цигари, какъ отвори прустянитѣ врата, — велико това, азъ само виждахъ и съвсѣмъ не чувствувахъ.

„И ненадѣйно, като че нищо топло, шавна въ сърдцето ми.“

„Пакъ бѣше тихо, пакъ свѣтѣше слънцето, — по цвѣтето, въ което азъ така безсмисленно се вгледвахъ до тогава бѣше счуено, цѣло побито, обезобразено и видъмо безжизненно.“

„Азъ осѣтихъ, че именно то е трогнало сърдцето ми, което се съживи, и веднага почна да работи въ онова направление, което то си избра; дойде стопанинитѣ, мѣтна върху безцѣлно въртящото се колело съединителния ремъкъ, и цѣлата машина потръгна.“

III

„Като какъ, едно загинване на цвѣтето, станало предъ очитѣ ми, що трогна сърдцето ми, почна да отдѣля измежду множеството натрупани пѣтни впечатления, други впечатления исключително отъ така парфченитѣ семейни бъркотии, рѣшително не мога обясени въ настояще време... Зная само, че щомъ „влѣзе ступанина и мѣтна съединителния ремъкъ“, веднага почнаха да ми идатъ на умъ безбройно множество всевъзможни видове семейни мъки, дълбоко мъчителни и дълбоко докачителни... „Испѣди я, взема друга, живѣе съ двѣ... напустналъ дѣцата... Напустнала дѣцата и избѣгнала... Гласналъ я отъ балкона“... и всичко това на всевъзможни гласове, и съ смѣхъ, и съ сълзи, при

най разнообразни обстоятелства, и въ разнообразни обществени слоеве. Всичко това почна да се събира въ ума ми въ една заобиколена съ черна рамка картина, на която като гледахъ и като потъпквахъ въ себе си чувството на тъга и отвъръщение, азъ не зная защо неволно почвахъ да мисля подобно на нашия несчастенъ ханджия, на когото жената бѣ го напустаала: „Човѣка, бе брате, всичко иска, ала не излиза така, тамъ е лошото!...“ И изведиждъ, следъ като се мърна у мене тая мисль, азъ неволно и още по вторачено отъ по прѣди, устремихъ погледа си въ цвѣтето и чухъ слѣдущето:

IV.

„Не излиза зеръ! Я ги виждъ ти я! *всичко* имъ дай! — Съвсѣмъ нищо не излиза, — така трѣбва да се казва, а не всичко! Ще присѣдне май!

Собствено азъ нищо, съвсѣмъ нищо не чувахъ, нито говорѣхъ съ нѣкого, нито съ мене нѣкой говорѣше; цвѣтето разбира се мълчеше не по злѣ отъ мене. Но подъ неговия изгледъ и подъ впечатлението на моята мисль, помежду ни ставаше нѣщо подобно на разговоръ, какъвто става понѣкога на стѣнѣ. Всѣкому се е случвало въ време на дълбокъ непробуденъ сънъ да чуе нѣкъкъвъ си разговоръ, нѣкаква си трайна беседа; ний сите дълбоко, и въ същото време, като че ли присѣтствувате отъ страна при нѣкакъвъ разговоръ, и го слѣдите съ напрегнато внимание; разговора се води, тъй да се рѣче, безъ звукъ, даже лицата не могатъ да се различатъ, и повечето нѣти тѣхъ ги и нѣма въ такива разговори, — но думитѣ, макаръ и безъ звукъ, вий ги чувате ясно, точно, и слѣдъ като се събудите все можете нѣщо да си припомните отъ тоя разговоръ. Нѣщо подобно бѣше и сега: азъ присѣтствувахъ съвършено като отъ страна, като чуждъ човѣкъ при разговора, който мълчаливо, беззвучно ставаше въ самия мене, но който благодарение на цвѣтето, се чуваше вънъ отъ мене.

— Налѣтъ облакъ съ градушка, обезобрази, о-

сакати ни, — чувахъ азъ по пататъкъ (и съ преголъмо любопитство) — и разбира се настъпва смъртъ... Искали за това приказка? Прискърбна случка, несправедливостъ! А нема не щеше да бжде същото, ако доживяхме *ний* до свършака на днитъ?

— Кой, *ний*?

— Та *ний* съ жена ми.

— Та къдѣ сте вий? Къдѣ е жената, къдѣ е мъжа?

— Та *ний* сме тукъ, двамата, ей, на същото мѣсто, къдѣто ни повали градушката... Двамата *ний* сега безъ време загиваме — та, казвамъ, ако доживяхме до старостъ, до зимата, до снѣга — не щеше да има какво да си спомноваме — живяхме, живяхме, мъчихме се, мъчихме, а отъ всичко, — нищо!

Азъ слушахъ.

— Да! До като бяхме *ний* съ жена ми *два*, тя и азъ, е, — биваше го до нейдѣ. И ти, и азъ, очаквахме *нищо* отъ живота. Но когато станахме *едно*.... та ето, азъ подробно ще разправа за себе си...

— Ами че ти кой си?

— Сега съмъ *нищо*, а кога бяхъ самичекъ, азъ бяхъ... цвѣтно прашенце.

— Цвѣтно прашенце, — то е среденъ родъ и не бива да се казва самичекъ.

— Ами Джонъ Ечмичното зърно? — отъ кой родъ бѣше!? Азъ също съмъ зърно по само дребничко.

— Е, добръ! прекъснахъ азъ разговора върху граматическитѣ тънкости. И така, какво си билъ ти кога си билъ самъ?...

V.

„О, тогива бѣше съвсѣмъ друга работа! Помня: азъ ветхникъ въ обществото въ време на една свадбена вечеринка. Тъкмо задъ тоя дуваръ, еъ градината е кжщата на стационарния войвода; майка ми живѣеше въ тая кжща на прозореца заедно съ още други цвѣтя, разбира се, въ саксии; и живѣеше тя добръ: поливаха я, обръщаха я къмъ свѣтлината,—всичко както трѣбва.

Азъ, разбира се, растѣхъ въ пълно дозрѣлоство, и ето въ една топла лѣтна вечеръ, именно когато войводата задомираваше дъщеря си, азъ незабѣлѣзано се явихъ верѣдъ шумното весело общество; отъ говоръ и смѣхъ разбира се, никой не чу, какъ бавно се прѣспа пжпката, и какъ изъ нея изхвъркна въ въздуха пращице. Но азъ бѣхъ въ въехищение; тъкмо гърбомъ къмъ прозореца, на който бѣха сложени цвѣтитъ, стоеше една двойка, кавалеръ и дама (танцуваха кадрилъ), и азъ съ сичкия си умъ, кацнахъ върху великолѣпнитѣ раменѣ (нази сега деколетето е прието навѣкъдѣ, и относително раменѣтѣ сѣщо на вѣкъдѣ стана доста откровенно!). Въ шестата фигура, единъ разбързанъ кавалеръ, възпламененъ отъ дамата си, съ юнашкото си дѣхание, ма смъкна върху едни други, не по малко прекрасни раменѣ; отъ тамъ върху трети... И на кжсо ще кажа, какви не ги чухъ, какви не ги видѣхъ! Смѣшно, занимателно, весело, глупаво! Не помня какъ се намѣрихъ върху едни мустаци. Не помня, като какъ отъ тия мустаци ма смъкна върху своята брадичка една завистлива дама, която странно се задушаваше, като мърмѣше сѣщитѣ тия мустаци. Не помня колко време тра това; най сетиѣ, сѣщата тая прѣпилива госпожа съ разгорѣщеното си дѣхание ма смъкна въ непроходимитѣ гънки на своята рокля, и за презъ цѣлата нощъ ме погребва надълбоко въ фуститѣ си, съ тѣвѣвъ захвърлени слѣдъ бала до кравата ѝ. Цѣла нощъ азъ присѣдствувахъ при ужасающии семейни сцени и мисляхъ че ще ма задушатъ тия проклѣти завистливи рокли, — но какво значи младина! На сутринята, когато влѣзе слугинята и взе роклята на госпожата за да я „утупа“ на двора, единъ ударъ съ опашката о желѣзата на балкона бѣ достатъченъ, щото азъ, като че ли ни лукъ ялъ, ни лукъ мирисалъ, да се отърва отъ тоя затворъ и да си подхвъркна въ небесата... Даже най мръсената калъ не можеше да събори въ мене свѣтлото наслаждение отъ животъ. Нѣкой пжтъ вѣтара те завлѣче въ нѣкоя ерѣчма (виждате ли, ей я, нѣ, надѣсно), не сваринѣ и да се озърнешъ, и ниянитѣ казаки та стѣпчатъ съ своитѣ „казачки“¹⁾ и токоветѣ си въ калнитѣ

¹⁾ Видѣ игра.

дъски. — Мислишъ че тукъ ти е края — нищо! Доиде ратаи съ греблото, постърже, сетиѣ хвърли на пята всичкия той букаукъ, а тукъ златния вѣтрецъ тѣ подзе, и пакъ хвъркнешъ надъ калъта... Съ една рѣчь, живота бѣ отворенъ за мене; отъ нищо не странѣхъ; отъ нищо не се бояхъ; всичко искахъ да види, върху всичко искахъ да мисля... И виждахъ всичко, върху всичко мисляхъ и всичко критикувахъ; — но правото, не живѣяхъ още. Та какъ! Не можяхъ даже да си представя, че ще живѣя такъвъ животъ, какъвто го виждахъ съ очитѣ си: цѣлъ той ми се виждаше просто смѣненъ... Къдѣто имаше до нейдѣ си добро, азъ бивахъ тамъ; къдѣто имаше лошо, — азъ заминавахъ, но да вари отъ едното и отъ другото безсмислената каша, наричана животъ, — да ма простите. Подобрѣ ще се поемѣ; и азъ весело гледахъ на Божия свѣтъ, дордѣ не срѣцпахъ нея...

— Ами тя коя е?

— Тя бѣ едно, злощастно момиче — сухичко, русичко, изнѣмоцило измѣчено отъ деспотическия натискъ. Ти, както си има приказка, вѣхнеше и бѣше една отъ ония, за които докторитѣ още отъ дѣтинството казватъ, че имать охтика. Кому не сѣ извѣстни измѣжду нашитѣ семейства, момича, които като че сѣ осѣдени да извѣхнатъ и да лѣгнатъ дѣвствени въ гроба?... Ето че и ти бѣши отъ таквато. На сѣщото туй мѣсто, къдѣто ний сега умираме, двадесетъ години парѣдъ имаше натрушани тухли и господарката на тая къща (слѣдъ смъртъта ѣ, синъ ѣ даде къщата си за станция), една зла баба, но цѣли дни варѣше сладка; расналенитѣ въглища и камъни угнѣтяваха, парѣха и изсушаваха това малко парче земя. Когато пъкъ най на сетиѣ дъртата въщица умрѣ, и станционния стражаръ хвърли тухлитѣ и въглищата, — тогива само ти видѣ Божия свѣтъ. Но какъвъ изгледъ имаше тя? Суха клечка, токо рѣчни безкрѣвна, безжизненна, отчаяна отъ живота...

— Но коя е тя? Азъ сѣ пакъ не разбирамъ...

— Тя земята. Господи Боже, какъ да не можете да го разберете.

VI

— Ами какъ сте се срѣщали съ нея?

— Какъ, обикновено. Хвърчинъ, хвърчинъ, па най насѣтиъ неѣ ще поуѣтииъ, че това не е животъ. Преминаиъ се, слѣдиъ, мислиъ, мечтаеиъ, но винаги стоиъ на страна отъ тоя вървежъ на усѣиия и разкритикувания животъ. Осѣщанието, че си отласнатъ отъ общия жизненъ вървежъ, поиъкога достига до отчаяние. „Господи, помислованиъ си въ такивато минути, поиъ иъкому или за иъщо да съмъ потрѣбенъ!“ И за забѣлѣзване с, че подобни минути сж особенно тѣжки за младежъта пролѣтно време. Като нарочно се случватъ особено тъмни вечери, повечето кѣдѣ край на пролѣтъта, въ които не знаеиъ кѣдѣ да се дѣнеиъ. Ето единъ такѣвъ день се случи и въ моя животъ. Отъ сутринъта слънцето правѣше чудеса: и горѣше, и блѣтѣше, и играеше, и пѣше, — да си вземеиъ просто ума! Хвърчахъ азъ презъ тоя день като омаиъ, и надвечеръ се случихъ въ тая градина, що е рѣдомъ съ градината на войводата. Тамъ сжщо имаше прехубавичко момиче, тѣкмо за женение. Цѣлъ день ти заедно съ единъ младъ момѣкъ, прѣкараха най превѣсходно; тичаха, играеха и се смѣха... Но ето ти мрѣкна, — тишина... задуха... тъмнота... Чувамъ, прекѣснаха да се смѣятъ, — плачатъ... Той казва: „Ей сега ще се убия!...“ Тя казва — Махнете се!... „Ще се удавя!“ Завтече се. — „не, не!... Върна се... Лигавиха се, цѣлуваха се, плакаха, въздишаха... Обзе и мене тѣга тѣговита!... Обзе ма и мене тѣга, че съмъ самъ на тоя свѣтъ. Тѣма безнаходна, подобна на тъмнината на нея вечеръ; тѣжеше на душа ми... — Отъ иъкадѣ премина, или, по право полегка пропѣлъзѣ презъ храстето и дърветата широко течение на въздуха, като че да бѣше иъкое юпанско дѣхание. Подзе ма то, това дѣхание, и ма донесе тука, при нея... Надъ нея тогива имаше дърво, сжщо цѣло изгорено отъ проклѣтата нещъ (не откалѣ смотрителя го отѣче) докара ме и ме сложи върху едно лисче. И стана пакъ неподвижно, задушено и тѣжко... Азъ я виждахъ ясно нея, измѣчена, изсѣхнала, и на душата

ми стана още по тѣжко... И не зная затуй ли, че въ съседната градина, откъдѣто ме подвзе вѣтъра, тежко въздишеха и плачаха... или защото заплака най сетивѣ и тъмното небе, като ронѣше бавно една по една сълзигѣ си върху земята, тревата, и листята, стисна се и у мене гърлото, насълзихъ се и азъ... Всичко плачеше и покло вѣ благоухающия топълъ мракъ... И не помня какъ, азъ потъпналъ въ сълзи, сваленъ отъ небесигѣ сълзи върху разплаканата земя, осѣтихъ да се простирагѣ къмъ мене слабички рѣчици, изсѣхнали и мокри отъ сълзигѣ що капѣха отъ очигѣ ѝ...

VI

Сутринята бѣ вѣликолѣнна. Слънцето пакъ правѣше чудеса. Наситената земя се упояваше отъ горѣщигѣ пари; всичко растително блѣстѣше съ пълнотата на сили и сокове, стремѣше се къмъ животъ и свѣтлина. И да можакѣте да зърнете вий нея сутринъ въ оня кѣтъ, къдѣто едно време стърчеше проклѣтата пещъ, щѣхте да видите, че тя не умрѣ отъ охтика, не извѣхна, — напротивъ, празното и изсѣхналото мѣсто бѣше влажно и съживено: малкото зелено стрѣкче съ весело, живо око гледане Божия свѣтъ.

То — бѣхме вече ний.

VII

„Бихъ искалъ, много бихъ искалъ да порасправа за тия хубави дни, но какво да правя! Навиватъ съвѣтъ отъ другъ родъ въспоминания... Навиватъ тѣ, покриватъ яснигѣ дни, и сега толкова ми е тѣжко да си припомнувамъ онова, що самъ нахлуна, щото за сега не ще говоря за себе си. Но сто на какво обърнете внимание: госпожицата и младото момче, за които ви расправихъ, и тѣ най насетнѣ сѣщо се ожениха, безъ да се гледа на тия имъ, „идете си“ и ще се убия. Ожениха се и сѣщо, разумѣва се, „блаженствуваха“... до единъ мѣсець време... Сетивѣ, гледамъ, Иванъ Андричъ съ портфелче подъ мишница, сгугушенъ, съ под-

вита опашка, заешката да подекача къмъ мирового съди-
лице да защитава търговеца Чистомордова, който не
платилъ на работниците пари, които имъ се слѣдвали
и който ги накаралъ да просятъ. Каква е тая про-
мѣна?

И двамата тѣ, и той и тя, бѣха за чудо хора; до-
бри, хуманни, прочитаха добри книжки, мислѣха свѣт-
ло за хората. И веднага туй заешко тичанне, — възгла-
сенне къмъ господата съдици, за да накажатъ неправда-
та въ образа на мужиците, и да прославятъ правдата
въ образа на изѣдника Чистомордовъ. — Що е това отъ
васъ, Иванъ Андрѣичъ, колко сте се измѣнили? — пош-
танъ го него — Не може човѣкъ и да ви познае. Не
ви ли е добръ?

— Не, нѣма нищо!.. Много грижи. Работа. Семей-
ство!.. „Защо не се виждате“? Нѣмате ли еди коя си
книга?.. — „Къдѣ! има ли редъ за книги... Нека се о-
жените, тогива ще познаете що сѣ за книги“... Та що
е туй? Отъ що се е той уплашилъ, защо е забравялъ
всѣкъква справедливостъ, стугушилъ се, изсѣхналъ,
закоравялъ, сѣѣшилъ се, и махналъ съ рѣжка на всич-
ко свѣщенно?.. Кое го е толкова скоро напитило?
Казва, „жена“. — Но какво има въ нея ужасно?..

Или ето ако обичате поразмислете върху това
е: въ вѣстниците пишатъ, че при френското военно ми-
нистерство се е образувалъ единъ особенъ корпусъ отъ
офицери, които щѣли да сѣ нѣщо като хвѣрковатитѣ
гуцери въ донотонитѣ времена; щели да хвѣр-
чатъ на въздушни балони, и щели да биятъ отъ тамъ
миришѣ жители съ тонове отъ паниклагнетъ, или, още
съ нѣкакъвъ си повоизнамѣренъ съставъ, който билъ
сто пѣти по силенъ отъ барути... Заплатата на
хвѣрковатитѣ гуцери щѣла да е 350 франка паръ муа
и порционни; а ако дѣйствиували добръ, то естъ, ако умѣр-
вали тъкмо въ точката, ако смазвали съ стотини хи-
ляди хора, тогива щѣло да има и притурка и лежгонъ
донерь, щели да имъ приоднесатъ. Попитайте тоя хвѣрко-
ватъ гуцерь „Защо той свирѣйствиува“? Той безъ друго
ще ви отговори само „Famille!“ Добръ. Да идемъ, да ви-
димъ що сѣ за крѣвонийници ония, отъ които тая

„Famille“ се състои. Какво излиза? Твърдѣ миличка госпожа Жюлиеттѣ и бебе — само туй, и нищо повече! И тѣ сѣ, които пратили мъжътѣ си и баща си да кръвопийствуватъ подъ небесата! И на умъ даже не имъ е идвало подобно нѣщо! Погледнете ги: въ това време когато хвърковатия гуцерь умѣрва съ торпедата си мирнитѣ жители (разбира се не Жюлиетти, а Амахиени), тѣ т. е. Жюлиеттѣ и бебето, облѣчени като куклички, взели умбрелкитѣ си, на тръгнали да се поразходятъ въ Люксембургтъ... Поразходили се, нагледали се на каргиозчинтѣ, при това, и майката, и дъщерята еднакво сѣ се понаемѣли, наминали сѣ въ дюкени да поразгледатъ капелитѣ и кукаитѣ, па сѣ се върнали дома си... Произлязла е неприятна сцена съ бонната за туй, че у бебето отъ сутринята послето било зачервено... Разбира се, крива е бонната. Сетитѣ биде писано писмо до хвърковатия гуцерь, въ което стоеше само, че „ний излязахме“, „дойдохме“, отидохме“ и че „бонната е крива“... Но защо той хвърка съ торпеди подъ облаци? Кой дяволъ го е закаралъ тамъ? Защо истребява хора?

— Famille!

--- Какъ ви се вижда това!

Понеже никой, въ сѣщностъ, нищо не приказвашо и не питаше, то на несѣществующе питанне, не трѣбваше и да отговорямъ... Прочее, продължавахъ пакъ да сѣди, да мълча и да слушамъ.

IX

— „Немога да искажа до колко това е ужасно. Едвамъ отъ „нея“ и мене стана едно ний, и едвамъ на нѣколко време осѣтихме истинско жизнено единство, цѣлостъ и пълнота отъ животъ—гледамъ, нѣкакъ страшно ми става студено, и осамотено... Ти постоянно е съ мене; но азъ се пакъ съмъ самнитъ... Въ това време когато ти, зеленото стрѣкче съ дяволито бързо живичко око, потегли на *стѣбло* къмъ топлината, слънцето и плодорието,—азъ той критикъ, приемѣхуаникъ, либералъ, радикалъ, утопистъ и нихилистъ, гордъ човѣкъ, протес-

тантъ и вообщо, на диявола братъ, се обърнахъ на корень и погълзахъ тадѣва на вѣтрѣ въ земята на една тъмна грижлива работа; заподскачахъ като заскъ въ мировото съдилище да защитавамъ търговеца Чистомордовъ. починахъ да бърбори, „правдата отъ двадесетий поемний!“ „правдата отъ петнадесетий октомврий, декемврий!“ Ако биха ми предложили стотина рубли и порционни, за да стана хвърковатъ гуцерь, истина ви казвамъ, нито една минута не бихъ се замислялъ.

Ами я да се възбунтувахъ, да прекратя черната си работа, — ти би повѣхнала; а това е ужасно, това е цѣло убийство, това е смъртъта ми. Да умрѣше тя, живота ми би билъ безцѣленъ, мрунавъ. Па за кой дяволъ ми е търговеца Чистоморсовъ?

Трѣбва да се живѣе!

„Нанесина, струва ми се, че „въ нашето общество“ той и ти си уйдисватъ само до брака; т. е., до брака тѣ употребяватъ всевъзможни усилия за да намѣрятъ помежду си нѣщо *общо*. — въ книгитѣ, въ миѣнието, въ взглядоветѣ. И съ лѣтнение къмъ това общо, подъ натиска на вроденото стремление къмъ пълнотата на съществуването, правятъ единъ другиму всевъзможни отетжки, изравнятъ взаимнитѣ си общи мѣния, и теоретически еднородни, най-сетнѣ образуватъ отъ себе си едно *ний*; по щомъ се започне живота, практиката на живота и ролитѣ на единия и на другия, все пакъ потръгватъ по съвършено различни посоки. Същото бѣ и съ насъ: тя почна да изпълнява, да събира сили за бъдеще поколение — въ това се изказа *нейната работа*. *Моята работа* се изказа въ необходимостта да добивамъ материалъ за силитѣ ѝ, и ето ний починахме да се раздѣляме; — тя въ стѣбло и цвѣтъ, пъкъ азъ въ корень, — тя къмъ слънцето, азъ къмъ тъмнината... И постепенно помежду нейната и моята работа почна да се образува пропастъ.

Х.

Отпървентъ, като стояхме *ний*, бѣ доста добръ. Още не надълбоко бѣхъ влѣзалъ въ земята: до мене още дости-

гане хорекния говоръ, още можахъ да съчувствувамъ на нѣщо, да мисля за нѣщо общо, за чуждо, обществено и въ това време не ми бѣше тѣжко; работата бѣше не съвсѣмъ неприятна. (бѣхме изели да привеждаме отъ френски)... Но на жена ми почна да засѣнча пѣнѣтъ, що бѣ останахъ отъ онова сѣщо дѣрио, върху което азъ едно време бѣхъ плакалъ; —тя не виждаше слънцето, страхуваше се отъ малокръвие, а въ книгата „Отгледване на дѣцата“ има казано, че малокръвието се предава чрезъ наслѣдство. Това я извъпрѣдно възмущаваше, та и азъ сѣщо се бояхъ отъ това, и ето затрѣбва квартира на слънце; превода не даваше потрѣбното възнаграждение и азъ трѣбваше да търся адвокатска служба... Азъ тичахъ и търсяхъ като лудъ; енергията ми порастна до крайностъ; въ една нощъ азъ се промъкнахъ въ земята подъ остатъцитѣ на една тухла, чакъ на една педя подъ земята. Тукъ вече не се чуваше хорекния говоръ, —нѣмахъ и време да слушамъ, какво „тѣ тамъ“ приказватъ. Не бѣ мѣсто на мене; трѣбваше ми квартира на слънце; тя, жена ми, трѣбваше да надмине по-скоро проклѣтия пѣнѣ, и азъ подъ впечатлението само, какъ да намѣря срѣдства, не се замислихъ да замръзва единъ твърдѣ почтенъ червей, въ догловицето на който бѣхъ се промъкналъ подъ земята. То бѣ единъ почтенъ едновременно старецъ, който много работилъ презъ живота си за черната прѣстъ, както бѣхъ прочелъ у Дарвина. Отпърво азъ бѣхъ се заловилъ за черната земя, по страхътъ да не би да охтикяса жена ми, ме накара да се золовя и за самия старецъ. Съ единъ тънка жилища го обвихъ азъ напреки. Като подпъзвѣхъ отдолу подъ шкембето му увѣрихъ го въ благонадѣждността си, завзехъ се да вода процеса му, и постепенно като го обвивахъ, все напреки толкова го затѣгнахъ, толкова бѣхъ влѣзълъ въ довѣрието му, щото той на умираице, ми остави цѣлото си богатство, то естѣ, простичко да се каже, той умрѣ, изгни, азъ пакъ всемукахъ всичката тая черна прѣстъ; а жена ми се присѣли въ нова квартира „на слънце“ т. е. бърже се издигна надъ проклѣтия пѣнѣ и се осѣти *по добръ*...

Сетиѣ дойде ѱ времето да роди, и азъ още по на дълбоко се забихъ въ тъмнитѣ бездни на земята.

Като се отдалечавахъ постепенно отъ бѣлия свѣтъ, като изгубвахъ постепенно свръзката съ общитѣ, сега вече неотрѣбни, пречаци на мене интереси, азъ все повече и повече се съсредоточавахъ върху извличанieto средства. Всичкиѣ ми дѣйствиия почнаха да проплетатъ, право да си кажа, отъ корисни побуждения. Тамъ, подъ земята, сѣщо, всеѣкакви хора се преплитатъ и сѣщо интригуватъ, конкуриратъ ловятъ мѣста,—всички иматъ семейства... И азъ разбира се стапахъ съ тѣхъ едно: почнахъ да „съчувствувамъ“ на онова, което ми даваше възможность да всмуквамъ материална сила, и да не съчувствувамъ на всичко, което лѣмтѣше да тури предѣлъ на моята аличность.... Сърдцето ми почна да се развали, да фалшиви, да се озлобява на нѣкаква си несправилна неправда; ето на примѣръ, рѣдомъ съ мене е преголѣмата гергина, и ѣде за седемъ мина, па азъ ѱ казвамъ, че тя е „подла личность!“ Казвамъ, че трѣбва да се тури предѣлъ на кражбата на бакширскитѣ земи, а въ сѣщность ме е ядъ затуѣ, че не ми се е паднало и на мене парче отъ тия земи, и че азъ трѣбва сгугушенъ да сѣди въ управлението на московско-индийската желѣзница.

Но поиѣкога, изведнѣжъ те обземе ужасъ отъ опя безсмисленъ, тѣжъкъ трудъ, който нито денѣ, нито нощъ не ти дава мира; доядѣте те на всичката тая мръсотия, която те заобикали. — нищо освѣтъ печалба, вишване земни сокове, и нѣкакво си мълчаливо и мрачно мѣскание. Въ перспектива, поне нѣкаква радостъ—нищо. Пита се: защо е всичко туй?—„Зѣбки покарватъ!“ Зѣбки израсватъ!—А нѣкъ азъ трѣбва подлостита прави, да, подхалимничамъ да се преклапямъ? — Зѣбки!..

XI

— „Въ сѣки единъ день работитѣ ѣи почнаха да се раздѣлятъ се повече и повече на различни посоки; тамъ зѣбки—първенци,— а у мене интриги, нѣкакви си аванси, нѣщо не до тамъ чисто въ книжката, страхъ

да се изгуби службата... Какво ли общо има? Азъ не зная. Какво да прави, какъ да се извърти, — а ти ми сочи зъбкитѣ, изисква всичкото ми внимание... Ти сѣ повече и повече влаза въ тайната на разклоняването на своята работа, пъкъ азъ само осѣщамъ увеличающата се потребностъ все по надълбоко и по на дълбоко да се забивамъ въ земята, и споредъ това по-вече да се отдалечавамъ отъ нея и отъ общественитѣ интереси. И двамата ний се измѣчваме надъ отдѣлнитѣ си работи, които нѣматъ нищо общо помежду си, и двамата почваме да се докачае.

— „Никакво съчувствие къмъ моитѣ подземни страдания! — Злобно си мисля азъ, несправяйки общинската каса, и знаейки че ти е сега тамъ горѣ на слънце, стои си и само мисли какъ да облече дѣцата си по последна мода.

Така ний коренитѣ рѣжжимъ тамъ подъ земята. Ами тѣ цвѣтитъ, мигаръ не сѣ възмутени противъ насъ? Тѣй зеръ!...

— Само едно знае: дойде отъ управлението на хвърковатитѣ гущери, сичкия му разговоръ е динамитъ, та динамитъ, пламливѣ вещества, и кой на сто повече щѣлъ да убие... У. Колито рема, а пъкъ той ми дрънка за председатели на общинското управление, — твърдѣ ми то дотрѣбвало! Цѣлъ день самичка, едвамъ дочекамъ пладнѣ, а като се нахрани излиза на книги да играе, — поневоли ще затънѣенъ...

Ето така и живемъ сѣки дець! Наистина и сега у насъ се случватъ минути, когито ний отново истински сме ний. Но уви! то не е вече въ време на щастливото съзнание жизненната пълнота, а напротивъ въ време на горчивото съзнание, че ний двамата сме нещастни и че всичкитѣ ни страдания ужъ бѣдѣщето поколение, — съвѣмъ нищо не значатъ, че поколенията ще да страдатъ така както и ний... Ето и сега, наоколо насъ, що умираме, започватъ вече да живѣятъ нашитѣ дѣца, и тѣ вече сѣ се ползженили. Азъ вече чувамъ какъ голѣмия ми синъ ровийки земята съ поса си, бърбори:

— Никакво развитие!

— Супромаха!...

И нѣма защо да съжелявате, че градушката е пресѣкла живота ни преждевременно — дотѣгна ни! Измѣчихме се!... Да не бѣше градушката, щѣше да дойде есенъта, зимата, снѣгътъ щѣше да ни затруна и безполезната неизменна мъжа щѣше да се свърши също безъ никакви послѣдствия.

Тука се азъ събудихъ: въ свършено тъмната станционна стая, влѣзе готвачката съ свѣщъ. Силната свѣтина ме ослѣпи, азъ се стреснахъ, дойде ми на умъ, че съмъ огладиятъ и порѣчахъ чай.

Ето каква неразбраница ми разказа другара ми.

— Та що рѣкохъ му азъ, — всичко това е истина!

— Да! за цвѣтията може би да е истина, а за хората — истина е, но не цѣла!

— Че какво не истина тукъ?

— Не достига хорското право да рѣче човѣкъ „не щѣ!“ Ето какво не достига... Тая именно борба съ тѣпосгъта и същевременно желанието да се достигне пълнота на съществуването, та да я осѣти човѣкъ, така да се рѣче, въ всевъзможни направления, — именно тя се е обърнала сега въ подобна една непревлекателна картина на семеенъ раздоръ...

— Мълачи, за да не ви раздража още повече, про-
дума пона, като се навѣди.

— Не, азъ желая, силно желая, да говорите!

— Азъ искахъ само да забѣлѣжи, продължаваше
д-ръ Урбанъ, — че господинъ Гутманъ не иска и да
знае за обязанноститѣ си като единъ добъръ христия-
нинъ. Поне да бѣше въ нѣкое друго положение, какъ
и да е, а нѣкъ то... Едно и ежщо нѣщо не всѣкому
прилича, господинъ бароне, и такъвъ либерализмъ съв-
семъ не прилича за единъ незначителенъ простъ чело-
вѣкъ. Всичко туй не щѣше да е тъй важно, ако гос-
подинъ Гутманъ не претѣпяваше чертата на своята
гора. Но сега, когато, както е вече на всички извѣстно,
той е станалъ ваша дѣсна ръка и до нейдѣ си вашъ
alter ego (замѣстникъ), то забѣлѣзаното отъ менъ об-
стоятелство приема друго значение.

— Стига, стига! извика барона, приблѣднѣлъ. —
Благодаря ви, господинъ докторе, твърдѣ, твърдѣ ви
благодаря. Позволете ми само да ви поштамъ: при-
казвахте ли вий вече върху тоя предмѣтъ съ господи-
на фонъ-Хей?

— Не, отговори д-ръ Урбанъ следъ малко помис-
лювание.

Барона се върна у тѣхъ съ силно вълнение, което
не можеше и не искаше да скрие отъ Шерлотта.

Следъ разговора съ брата си, подозрѣнията на
Шарлотта противъ Туски придобиха нова сила. Човѣкъ,
който притежаваше такъвъ гласъ, думитѣ на кого-
то звънтятъ като ударитѣ на чука, — прекъснато,
рѣдко, твърдо, — не можеше да бѣде, по нейното въ-
трѣшно убѣждение, образецъ на искренностъ и чест-
ностъ, за какъвто го продаваше д-ръ Урбанъ. Колко
лица е ималъ тоя човѣкъ? Не ще и дума, че на пона
той се е показвалъ не въ оня видъ, въ какъвто се е
показвалъ на брата ѝ. Едниѣ той е искалъ да прив-
лѣче съ присторената си искренностъ.

Може би нито едно отъ тия лица и да не е било
истинско. Но какъ да се зърне въ душата на тоя непрони-
цаемъ човѣкъ, който, както тя бѣ заключила отъ съ-
браитѣ ѝ свѣдения, бѣше най-близъкъ приятель съ

110
Лео? Какъ ли е Лео, когото ти напоследъкъ виждаше набърже и то твърдѣ рѣдко?

Веднѣжъ, когато тия въпроси особено силно тревожаха сърдцето на Шарлотта, тя си взе шала и шапката, и се опѣти къмъ кѣщата на пона.

Бѣше начумеренъ носемврийскій денъ. По двора на поповата кѣща се търкаляха тъмнитѣ листи на клопеститѣ орѣхови дървета: върху камбанарията скрипеше и се въртеше флюгеля. Въ кѣщата навредъ бѣше тихо, глухо. Госпожа Урбанъ накуетна четеннето си до прозореца при свѣтлината на вечерната дрезгавина, и побърза да посрѣдне гостенката си, която зачуди съ свой необикновено плачливъ, растроенъ видъ.

Колко се тя зарадва като видѣ гостенката си, Фрейлейнъ Шарлотта, която — за голѣма жалостъ! — толкова рѣдко я посѣщаваше! Съ какво ще заповѣда Фрейлейната да я почерпи? Съ кафе ли, което веднага ще бѣде готово? Или, може би, уважасмата Фрейлейна ще да предпочетете една чашка стоплено пиво, при тъй хладно време?

При това добрата жена се шураше около Шарлотта, притури два или три стола, и молѣше Шарлотта да я извини, гдѣто тя, по своята недосѣтливостъ, не е поканила скѣпната си гостенка да сѣдне на софата.

Шарлотта благодари за всичко, искаше само да сѣдне до прозореца заедно съ попадията. Тамъ бѣше найудобно за разговоръ. А къдѣ ли сѣ момчетата? Не имъ се чува май гласа!

Госпожа Урбанъ бѣше въ въсторгъ, за гдѣто благородната Фрейлейна бѣ благоволила да я почете съ свой разговоръ, нея — бѣдната, необразованна жена. Всичкиѣ младежи били излѣзли въсползувани отъ послѣобѣдното свободно време, тъй като доктора билъ отишелъ по нѣкаква си работа. Хенри и Валтеръ навѣрно сѣ отишли въ кѣщата на горския, а Лео неотколѣ излѣзълъ неизвѣстно пакъдѣ.

Щомъ веднѣжъ госпожа Урбанъ заприказваше, то не бѣше вече мъчно да се поддържи въ нея приказливостта. Случайно испуснатата удобрителна думица, участие или състрадание, караше попадията да приказва

безъ спирање, съ обкновения си плачливъ, задушенъ гласъ, при което тя, неосѣтно какъ, преминаване отъ единъ предметъ на други. Тя разказваше, какъ тя е била годеница; какъ при баща ѝ, столичния пивачъ, нѣколко години наредъ живѣлъ студента Урбанъ. И колко тя била щастлива, кога се женеше за д-ръ Урбана, кога той станалъ попъ въ Тухеймъ! И какъ горчиво се бѣ излѣгала тя въ своитѣ надѣжди! О, тя никого не обвинява! Види се, тѣй е било писано, щото нейнитѣ близнаци да умрѣтъ. И заедно съ тия два ангели за винаги да се погребе и нейното щѣтие.

Та и кривъ ли е попа, ако него го докарва въ отчаяние мисълта, че жена му — същество до немайкъдѣ невежественно — тѣй жестоко е излѣгала бащинскитѣ му надѣжди? При дълбоката си ученостъ, той би могаль да напредне много повече, ако по свѣта всичко да си течение по медъ и масло. Още не отколѣ господинъ Ландратъ бѣ казалъ, че се надѣва да види доктора епископъ, на което доктора твърдѣ остроумно забѣлѣжилъ, че ще получи епископско мѣсто навѣрно, тогава, когито господинъ фонъ Хей стане министеръ на духовнитѣ дѣла и народното просвѣщение. Господинъ фонъ-Хей и пона толкова се бѣха сдружили. Господинъ фонъ-Хей, не ще и дума, е прелестенъ човѣкъ, макаръ понѣкоги и да си пуца чудновати шегѣ; напр. казва, че селянина съвсемъ не билъ човѣкъ, но разбира се, той самичкъ не вѣрва това. Тѣжки, ахъ, тѣжки времена сѣ настанали! Благородната Фрейлѣйна не може и да си представи, какви пустали гѣски донасятъ селенитѣ на попа — само кожа и какали! За непоглеждане! Доктора бѣ запретилъ на жена си веднѣжъ за винаги да приема такъвъ буклукъ, но нея сърдцето ѝ се кѣсаше, кога виждаше тия хора да идватъ при нея съ такъвъ жаловитъ, гладенъ видъ! „Особенно голѣма нужда търниятъ бѣднитѣ жители на планинската мѣстность. Тамъ царува безнадѣжна сиромашия! День не се минава, безъ да не се явятъ тия бѣдняци тука по цѣло село заеднѣжъ съ гвозден, които продаватъ почти безъ пари. Но повечето отъ тѣхъ сѣ просяци или крадци. Неотколѣ — при

тия думи г-жа Урбанъ се приближи още повече къмъ гостенката си и заприказва още по възбудено — неколкокъ, презъ една вечеръ, при тѣхъ въ двора се бѣ появила една млада мома да продава гвозден и никакъ не искаше да си отидѣ. И представете си, благородна Фрейлейно, когато тая, нагледъ твърдѣ стрѣвената селевка, си отидѣ, моята Урсула, която същю тѣй се е родила въ оная планинска мѣстность, ми съобщи, че тя била дивата Ева, сестра на учителя, която постоянно бѣгала отъ училище. Но най чудното е, че тая мома вечеръ късно се скитала около оградата, задъ черковата, а нощъ — както увѣрива Урсула, я видѣла съ собственитѣ си очи, да стои предъ прозореца на господина Лео, който прозорецъ, както ви е извѣстно, се намира горѣ, обърнатъ къмъ черковната сграда — се разговаряла съ господина Лео. Освѣтъ на васъ, азъ още никому не съмъ казвала за това, и строго заповѣдахъ на Урсула да мълчи, тѣй като господинъ Лео и господинъ Туски сѣ голѣми приятели, и азъ по никакъвъ начинъ не бихъ искала да докача нѣкого отъ тѣхъ. Ахъ колко грижи имамъ азъ бѣдната! Младия баронъ, — извинете ме че ви говоря това — същю тѣй ми причинява голѣми грижи! Урсула има хубавичка въпкашностъ и твърдѣ често се сърди на него, тѣй като той се занимава съ нея много повече, отколкото това прилича на единъ такъвъ знатенъ господинъ. Не че азъ си предполагамъ нѣщо лошево. Пази Боже! Но отъ туи произлизатъ безпрестанни приказеки и не удоволетвия, а за всичко азъ трѣбва да отговарямъ! За това нѣкъ азъ не мога се нахвали съ моя Валтеръ, моя ангелъ, както азъ често го наричамъ. Ала и той напоследъкъ ме накара да пролѣя много горчиви сълзи. Наистина, азъ му обѣщахъ да не казвамъ никому за страданията на сърцето му, ала вий сте тѣй ангелски добра, кротка, великодушна Фрейлейно, и при това, вне може би ще намѣрите за него нѣкакъвъ си съвѣтъ или утѣшение. Въ устатата му сега сѣ само: любовъ, тъга и смъртъ. Още вчера той ми даде една блѣдно-алена панделка, като ми каза, че той смѣта въ монтѣ рѣцѣ тая свѣтина като на най-сигурно мѣсто, и при тона ме помо-

ли, щото кога го пушатъ въ гроба, да я сложа на неговитѣ гърди. Да се ожени за нея, той не може по никакъвъ начинъ, и освѣтъ това, както самъ той бѣдния казва, като пролива горѣщи сълзи, той не смѣе и да мисли за нейната взаимностъ, тъй като тя за него е твърдѣ прекрасна и благородна. Ахъ, добра ми фрейлейно, колко той е нещастенъ! И съ такава благородна и топла душа! -- Нима искаме да си отивате? Навѣрно, азъ ви догѣгнахъ съ приказкитѣ си. Никога не могла се спрѣ, щомъ захвана да говоря.

Г-жа Урбанъ бързо скочи и започна да помага на Шарлотта да си памѣтиѣ шала, пѣщо което ѝ се удаде слѣдъ много несполучливи движения, съ които добрата попадия се мъчаше натъкми тая принадлежностъ на женския тоалетъ.

Бѣше се вече стъмнило, когато Шарлотта започна да се изкачва по баирякъдѣ замъка. Хубаво завита съ шала си, и безъ да обръща особено внимание на добръ познатия ѝ вѣтъ, тя вървѣше бърже и цѣла се бѣ отдава на мислитѣ си, възбудени въ нея отъ бѣбреието на г-жа Урбанъ. И толкова по интересни бѣха свѣденіята, добити отъ Шарлотта, че попадията бѣше неказала повече, отколкото е искала да каже. Близкото приятелство между господина фонъ-Хей и доктора, необяненото приятелство което съединяваше Лео съ Туски, подозрителното появяване на младата мома, любовта на Валтера къмъ Амелия, — всичко това тревожно се въртѣше въ главата на Шарлотта. Бѣдний, бѣдний момъкъ! И тъй Шарлотта не се е лѣгала, като забѣлѣзване напоследъкъ особенно изражение въ голѣмитѣ сини очи на момъка. Ами тая малка Амелия! Не, това не бѣше вече малката Амелия, макаръ безсмыслие и да подозираше, какво важно значение често се придаватъ на блѣдно-алениѣ наиделки, на шега забодени на палтата на другаря въ игритѣ. Сега човѣкъ можеше само да се поемѣ надъ това, ала кой знае, ще ли може да се смѣе по сетиѣ, ако момчето, израснало тѣломъ и духомъ, и ако запази туѣ същето вѣрно любяще сърдце, заедно съ всичката поезия, всичкитѣ мечти на своята младостъ?

Горчиви, неутѣшни мисли смущаваха Шарлотта. Съзри ръцѣта изъ очитѣ ѝ; колѣнитѣ ѝ се разгрепераха, и ти сѣдна върху една пейка, която се бѣлѣеше въ тъмната гѣста аллея, презъ която Шарлотта минаваше тази минута.

Погънала въ възпоминания и съвършено забравила всичко наоколо, Шарлотта сѣди така неподвижно нѣколко минути, когато ненадѣино се зачуха стѣпки и неясно шепнене на човѣшки гласове. Повече очудена отколкото уплашена, Шарлотта се дръпна на крайчеца на пейката. Нощната тъмнина, която се бѣ распространила наоколо и черния цвѣтъ на дрѣхитѣ ѝ позволяваха ѝ да се надѣва, че тя не ще бѣде забѣлѣзана отъ приближающитѣ се. Стѣпкитѣ приближаваха бавно, гласовѣтѣ ставаха все по-ясни и по-ясни, особено единия отъ тѣхъ по-натѣртения, който Шарлотта бѣ чула само веднѣжъ и за всеѣкога не можеше да го забрави. Шарлоттиното сърдце, което не бѣше лишено отъ мъжественностъ, сега започна да тупти съ необикновена сила; тя неволно затаи дѣханието си, и всичкото ѝ съзнание, като че ли се съсредоточи въ слухътъ ѝ.

— Не се безпокойте, думаше по-натѣртения гласъ, — азъ умѣя да унищожавамъ звѣрчетата; тука долу тя не ще поемѣ да се яви.

— Да, но съ какво ти е заслужила тази измѣна отъ моя страна? обади се втория, необикновено чистъ и страстенъ гласъ.

— Какъ приказвашъ! Измѣна!... Какво е то туй измѣна?! Който преслѣдва една цѣлъ, трѣбва да дѣри срѣдства. Та при това, азъ нѣма защо да те наричамъ по име; нея би могълъ да я види нѣкой другъ, който я познава въ лицето, напр. Иванъ Брандтъ, или другъ нѣкой изъ младежитѣ отъ планинскитѣ села. Твърдѣ е за вѣрване, че то туй се е и случило, а туй именно менъ ме и кара да се прѣсна отъ ядъ. Диване недно!

— Не я псувай така жестоко!

— Не бой се, не ще се расплаче.

— Ето, ти токо-що спомѣна за Иванъ Брандта; моля ти се, не другарувай съ него.

— Брандтъ! — Що имашъ и противъ Брандта?

— Той има такива зли коварни очи, като иѣкое куче, което се кани да ухаши. Та освенъ това, той много прилича на Юда предателя що е продалъ Господа си за тридесетъ сребърника.

— Не, Иванъ Брандтъ е цѣлъ мъжъ, тъкмо човѣкъ.

— Той не е по-старъ отъ мене.

— Е, че и ти си вече цѣлъ мъжъ; ала внимавай, тука има двѣ стѣнала.

Говорицитѣ тъй близко преминаха край Шарлотта, щото токо-рѣчи се допрѣха до дръхата ѝ. Тѣ се спуснаха надолу по стѣлбата; стѣпкитѣ имъ и гласовѣтѣ имъ заглуши ноцния вѣтъръ, който шумолѣше между сухитѣ лѣстия.

Шарлотта се дигна, услушна се иѣколко време въ тъмнината, и слѣдъ това бързо-бързо подвизе нѣкти къмъ замъка.

Ти вече не знаеше какво да мисли и отъ какво да се бои, но тя твърдо рѣши, че не трѣбва да съобщава на брата си своитѣ мрачни предположения. Наистина, тя сполучи да успокои тревожно туптящото си сърдце и да посрѣщне съ приятелски думи и съ усмивка на уста барона, когото продължителното ѝ отсъствие вече бѣ започнало да го безпокои.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТЪ И ДЕВЕТА

На другия день Шарлотта се пакани да гостѣти горекния заедно съ мисъ Джонсъ и двѣтѣ момиченца.

Францъ Гутманъ тъкмо се канеше да възсѣдне коня си, когато се зададе колата съ госпожитѣ изъ подъ гората, която зави на полянката предъ къщата на горекния. Когато Шарлотта каза, че ней ѝ необходимо да поприказва съ Франца за твърдѣ важни работи, той заповѣда да отведатъ коня назадъ въ яхара.

Въ голямо време, когато буля Малхенъ расправяше на миссъ Джонсъ за тѣжкитѣ времена, а младитѣ госпожици се опѣтиха да поглѣдатъ зайчетата и орела, Шарлотта и горекния минаха въ широката аллея обрас-

нала съ капини. Шарлотта нѣколко пѣти доближи кърпата къмъ разплакванитѣ си очи, но и самия горекъ видимо бѣ твърдѣ развълануванъ.

До едно време той се ограничаваше само съ нѣ коя забѣлѣжка, по щомъ ти мѣкна, Францъ подвзе съ дълбокия си и до нейдѣ трѣперливъ гласъ:

— Благодаря ви, уважаема фрейлейно, отъ цѣлата си душа ви брагодаря, че ми съобщихте всички тия подробности. Каквото и да се случи, азъ винаги ще се гордѣя съ вашето довѣрие. Що се отнася до Лео, то азъ съмъ длъженъ съвършено да се съглася съ васъ. Въ тоя снѣгъ на моя братъ има смѣсена чужда кръвъ, оная дива кръвъ, която вече се показваше и у Антона и която до толкова изобилно е исполънила жилищѣ на неговия снѣгъ, щото менъ често ми се чини, като че ли той съвсемъ не принадлежи къмъ нашия родъ. Това азъ никому не го казвамъ освѣнъ вамъ, тъй като само вий едната можете да разберете, колко ми тѣжи това. Азъ видѣхъ Лео подиръ болѣдуванието му презъ миналата есенъ. Ранения еленъ не се крие въ гъстата гора тъй страховито, както той отбѣгваше насъ. Ето защо го пуснахъ азъ при д-ръ Урбана съ тѣкова съкрушено сърдце. Азъ не предчувствувамъ нищо добро отъ това му учение, и много ме е ядъ, защо още тогава не отказахъ да го пращамъ. Доктора нѣмѣ върху него благотворно правственно влияние, а сега се яви тоя Туеки, за да подлѣе масло въ огъня.

— Вий трѣбва да поприказвате съ Лео, каза Шарлотта.

— Страхъ ме е, че малка полза ще излѣзе отъ това, забѣлѣжи горекия, като поклати съ глава, тъй като азъ не съмъ до тамъ коравъ; азъ не мога да забравя, че той е сираче, за когото никой не ще се застъпи, ако азъ се отнесе несправедливо къмъ него. И при това, тоя момъкъ е много по ученъ отъ мене и употребява такива изражения, щото не мога да ги разбера.

— Обаче не бива да оставяме момчето да се излага на опасностъ, безъ да го предвардимъ, рече Шарлотта.

— Не ще и дума, отвърна горекия, — и затова азъ мисля, че вий трѣбва да поприказвате съ него, и то, колкото по-скоро толкова по-добрѣ.

— Азъ ли?

Шарлотта се позамисли за минутка и слѣдъ това рече съ развълнуванъ гласъ:

— Да, имате право, приятелю. Много, твърдѣ много може чловѣкъ да чуе отъ една женска душа, и нещастенъ е она, който въ нѣкои минути е лишенъ отъ женско участие—на сестра, любовница или майка! Всичкото нещастие на това момче се състои именно въ това, че той, при страстността на своята натура и оригиналнитѣ си дарби, е билъ лишенъ до сега отъ кроткото, състрадателно майчино око. Но сега, въ тая страшна минута, когато участието на майка е тъй необходимо за него, дано азъ мога да го замѣстя.

— Господъ да ви награди! издума горския.

Тѣ два пѣти преминаха мълчеливо по алеята. Слѣдъ това между тѣхъ се завърза разговоръ върху положението на работитѣ, изобщо като какво трѣбваше да се прѣдприеме за усмирение на враждебния ропотъ на селянитѣ, който отъ день на день ставаше все по-явенъ и по-страшенъ.

Горския при това изложи плана си, който бѣше скроилъ отъ по-рано. Че простото население трѣпаше наистина страшна нужда, на която трѣбваше да се помогне — туй бѣше очевидно. По тая причина горския желаше, щото Шарлотта да застане на чело на едно дружество, въ което би трѣбвало да взематъ участие всичкитѣ богатани наоколо. Дружеството се задължаваше да дава работа на празнитѣ хора, ако това се окаже възможно, или пъкъ да дири за мъжетѣ работа другадѣ, като при това съ голѣмо внимание слѣди за осигуряване останалитѣ въ къщи жени и дѣца. По тоя начинъ имаше се надѣжда да се поуспокоятъ раздраженитѣ гласове на селенитѣ, принудени къмъ това отъ крайностъ, и същевременно да се противодѣйствиува на влиянието на клеветниците и възмутителитѣ, изъ между които най-опасния можеше да бѣде учителя Туски.

— Азъ не зная за господина Туски нищо повече отъ това, което знаятъ за него и другитѣ, продължаваше горския. — Баща му е билъ овчаръ въ плани-

ската мѣстностъ. Той безпириветвенъ и въ всѣко отношение разваленъ човѣкъ е билъ съвсемъ развратенъ поради нещастния си животъ, за което, не ще и дума, е билъ той самъ кривъ. Той богохулствувалъ, проклиналъ цѣлия свѣтъ и полека-лека довелъ челядъта си — жената и дѣцата си — до послѣдната степенъ на бѣдността. Дѣцата му се разбѣгали отъ него, щомъ се научили да тичатъ, тъй като за тѣхъ е имало другъ неходъ. Не е кривъ Туски, че се е родилъ отъ такова семейство, ала все пакъ това е било голѣмо нещастие за него, което тѣжичко се е струполило върху главата му. Кога се срѣщна съ него, той се възвиза настрана, а ако ли пъкъ не успѣе да направи това, то се преструва, като че ли никога не ме е виждалъ. Това още отъ най-напрѣдъ не ме предрасположи къмъ него, тъй като, споредъ мене, никой не страни отъ хората безъ причина. Отъ сѣга азъ забѣлѣвахъ въ него толкова неприятни странности, но особено толкова много нѣща чухъ заради него, щото съвсемъ не ми се хареса. До сега азъ мълчахъ, но понеже вашитѣ подозрѣния вече въ много нѣща се оправдавали, то, азъ мисли, че не е безполезно да узнаете нѣщо повече за него.

Слѣдъ това Фрицъ Гутманъ продължаваше да разправя надълго и широко. Не веднѣжъ е слушалъ той отъ самитѣ дървари, кюмюрджии, колари и просѣци, че тѣ отъ време на време — вечеръ, често около полунощъ — се срѣщали съ учители въ гората, на пѣти, въ крѣчмата, че той се заприказвалъ съ тѣхъ и имъ говорилъ твърдѣ чудновати нѣща, че най-насетѣ вредъ наоколо се распространила мѣлата, че ужъ туххеймския учителъ е най-умния отъ всички и че той може да се мѣсти отъ едно мѣсто на друго, безъ да си пзмѣчва краката.

— Такива-то басни, заключи горекия — твърдѣ се харесватъ на нашия суевѣренъ народъ, и учителя, като човѣкъ твърдѣ хитъръ, не ще и дума, се мъчи да извлѣче отъ това колкото е възможно по-голѣма полза за себе си.

На това мѣсто разговора бѣше прекъснатъ отъ шумното появяване въ градината на двѣтъ момичета,

които не знаяха какво да правятъ съ зайчето, косто не искало повече да ъде зеле, и съ сокола, все тъй сърдитъ, както и напредъ. Отпредъ имъ весело припикаше Пошто, любимеца на горския—голъмо дълговлакнесто куче — което веселитъ момичета твърдъ смѣшно го бѣха украсили съ вѣнецъ отъ изсѣхнали цвѣти и лозови листи. Горкото животно диреше защита при ступанина си отъ своитъ мъчителки.

За продължаване на разговора не можеше и да се мисли; при това Шарлотта вече знаеше какво да прави.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТА

Изминаха се четири недѣли слѣдъ тоя разговоръ. Наоколо царуваше вече зимата, която съ своята коравна ръка бѣше снела венчикитъ красоти отъ туххеймската мѣеностъ. По мъгливото небе тѣжко и мързеливо пълзяха начумѣрени облаци, подгонвани отъ студения, вѣтъръ, който свободно бучеше надъ оголѣлитъ полета и хучеше въ безлистнитъ храсталаци. Най сетнѣ падна снѣгъ, и то много дълбокъ за тая мѣеностъ; хората не поминиха да е падало такъвъ дебелъ снѣгъ. Зайцитъ, както се оплакваха селенитъ, се примѣкваха даже въ тѣхнитъ малки градинки и изпоѣдваха зелето изъ подъ снѣга. Лѣсицитъ никогажъ до сега не сѣ бивали тъй хниции и смѣли, и често презъ яснитъ ноци человекъ можеше да чуе тѣхното виение. Не липсваха сѣщо лопи и признаци. Недълго до настѣпванието на мразоветъ, страшна бура — наистина безъ свѣткавици — два пѣти съ извънредна сила сполѣти зградитъ на единъ отъ Хазенбургскитъ чифлици; около пълната мѣсечина три ноци наредъ се виждаше дѣга; еранитъ лѣтяха даже въ полунощъ съ оглушително грачение и кукумѣвкитъ дигаха такава адека врява, щото космитъ на хората настрѣхваха отъ страхъ.

Тия и други такива раскази се носѣха изъ цѣлата околностъ и обикновено на всѣкъдѣ възбуждаха трѣскаво любопитство. То бѣ тѣжко гладно време. Та

и защо панетина небето, покъртено отъ страданията на човѣчеството, да не бѣде най сѣтиѣ раздражено отъ тия земни тѣглата? Защо панетина да не може то да покаже гнѣва си по такъвъ явенъ начинъ?

Други пъкъ не пекаха и да слушатъ за тия наказания отъ небето и поддържаха, че спасението трѣбва да се дири въ работата. Селянитѣ отъ туххеймскитѣ мѣста можяха спокойно да разсеждаватъ върху това, като знаяха, че въ случай на крайностъ, барона не ще ги остави безъ помощъ.

Ето съ какви расправи бѣше запѣто селското население. Ала внимателното ухо можеше да схване по-срѣдъ тия кротки гласове други, съвсемъ не толкова ясни възгласи, при всичко че по горѣнци и по усърдни, отъ които стърдцето на човѣка повече се свиваше, отколкото отъ впиенето на лѣсницѣ или грачението на вранитѣ, що се въртѣха около почернялата и обраслата съ зеленъ махъ туххеймска камбанария.

До тѣената задни врата на тази камбанария, една вечеръ, въ началото на мѣсецъ Декемврий, стоеше учителя Туски. Него го занимаваше нѣщо, тъй като той държеше цѣла китка ключове, които отъ време на време съ нетърпение подрѣзваше. Но при това учителя, както се видѣше, бавѣше се да отвори тѣената врата. Очитѣ му хвърляха бързи погледи върху гробовнитѣ паметници и кръстове, и често се спираха върху малката вратичка на поповия дворъ; слѣдъ това той отново ги отправяше къмъ небето, където презъ нощта се трунаха голѣми тъмни облаци, които заплашваха на-скоро да покриятъ и останалата още ясна ивица край хоризонта.

— По-скоро, по-скоро изгаси, пламливата лицемѣрна свѣтлина. Що още освѣтивашъ безкраиния позоръ на нашето отечество! — По-скоро! И твоитѣ усилия ще отидатъ ежщо тъй на вѣтъра, както тия мъртавци... Борбата, която си ти заловилъ, мнозина други еж и водили прѣди тебѣ, да мнозина, и даже цѣли народи. Тѣ всички еж погинали безъ да оставятъ слѣдъ себе си даже и единъ споменъ. А ти, единичкъ живъ човѣкъ, се скиташъ между тия трунове! Ти се вгледвашъ

въ тѣхнитѣ очни дупки наблюдаваши тѣхнитѣ гробовно-бавни движения — какъ тии мъртавици ходятъ, работятъ, приказватъ, плачатъ, смѣятъ се, — сѣщо като живи същества. Да, да, тѣ наистина се смѣятъ, смѣятъ се тии чудновати сѣнки! Азъ чувахъ, какъ се смѣяше днесъ една мома, напусната отъ любовника си и незнаеща къдѣ да се дѣне по бѣлия свѣтъ съ дѣтото, което носеше подъ сърдцето си...

Силентъ вѣтъръ захвуча около черковата и помѣте буци замръзналъ снѣгъ отъ високия ѝ стрѣментъ, покривъ. Двѣ три свраки, които църкаха надъ прозорци-тѣ, подигнаха се въ въздуха и се мъчаха отново да кацнатъ нѣгдѣ на стрѣхата. Туски дълго гледа тия лѣтящи черни точки.

— И какво ли виждатъ тия бѣдни, гладни, измръзнали същества! пробърбора той. — А между това пакъ бодро се противятъ на лютото време и непускатъ радостенъ крѣстѣкъ, когато най-сетнѣ сполучатъ да се подслонятъ подъ нѣкоя стрѣха. И струватъ ли си такивато тѣжки усилия за едно такова жалко съществуване? Каква е тая чудна енергия, която обхваща цѣлото същество, когато му се испречи смъртта? Не показва ли тя ясно, че горчивата дѣйствителностъ все пакъ преслѣдва челоуѣка, макаръ и да му се струва, че е свършилъ вече смѣтките си съ нея? Неволно ще съзнаешъ, че тая дѣйствителностъ, колкото тѣжка и да е, все пакъ служи за несмѣняема пжтеводна звѣздъ на всичките наши смѣтки, надѣжди и стремления...

По неговата замислена въикашностъ изведнѣжъ премина огънь отъ необикновено одушевление. Туски съ заканване протѣгна си ржката къмъ хоризонта.

— И не можемъ се отказа отъ тая дѣйствителностъ, не искаме и да се откажемъ! Чуваши ли ти, бѣдний призракъ на умрѣлия день! Махвай се въ вѣчността съ всичките си страдания и щастливи часове, отъ които нито единъ не си отдѣлилъ за насъ! Твоя братъ, гладъ, ще се дотѣтри утрѣ и ще започне дневната си работа спокойно, и съ усърдие, като че ли се занимава съ най-благородната работа. Но стига вече!

Изъ чернитѣ облаци започна да вали снѣгъ, отъ

най-напрѣдъ бавно, а послѣ все по силно и по едро. Туски изкочи изъ подъ стрѣхата, гдѣто бѣше се поделонилъ, встѣпи въ гробищата и погледна къмъ вратичката.

Къдѣ ли се е дѣналъ? пробърбори той. — Откога вече трѣбваше да бѣде тукъ, толкозъ по-вече, че менъ много ми се ще да го види.

Изведижжъ се зачуха задъ него човѣшки стѣпки. Той се обърна и позна Лео.

— Помага ти богъ приятелю! извика учителя. — Накара ме да те чакамъ толкова време тукъ! Отгдѣ тѣй късно?

— Отъ замъка рѣче Лео, отговаряйки нѣкакъ небрѣжно на другарскитѣ поздравления на Туски.

— Да вървимъ тогива, рѣче Туски; — тамъ по-добрѣ се приказва, отколкото тука посрѣдъ тая фуртуна. Хайде!

Той отключи вратитѣ и слѣдъ като влѣзоха отново ги затвори. Учителя вървѣше напрѣдъ по добрѣ познатитѣ му проходи и стѣпала; така се доближиха тѣ до тѣеното пространство прѣдъ органа, къдѣто той запали двѣ дебели вощеници. Скъднитѣ лѣчи на пламъка падаха върху най-близкитѣ столове и стѣлбата. Нататъкъ, цѣлата вътрѣшностъ на черковата, освѣтена твърдѣ слабо, зѣеше като нѣкои отворена гробница.

Туски сѣдна до органа и съ опитна привикнала рѣжа взе нѣколко аккорди, силнитѣ вълни на които залѣха черковата и се отзоваха горѣ въ шумно ехо, и за единъ мигъ величественната хармония пепълни и най-отдалеченитѣ ъгли на обширното пространство. Учителя, види се, бѣше дълбоко предаденъ на свирнята си и като че ли бѣ забравилъ стоящия до него приятель. Лео сложи рѣжката си на рамото му.

— Трѣбва да поговоря съ тебе, Конраде, рѣче той.

— Казвай.

Той се наклони къмъ Лео, сие отъ пияното лѣвата си рѣжа, а съ дѣсната продължаваше да вади тихи, трѣперливи гласове.

— Днесъ за послѣденъ пѣтъ ний се намираме тукъ съ тебе, подъ предлогъ на музикални уроци.

— Защо тѣй?

— Защото, струва ми се, че тѣ всичко знаятъ.

Туски бързо се обърна къмъ Лео.

— Какво знаятъ тѣ? Кой знае? извика той безпокойно. — Кой знае?

— Отъ нѣколко време съмъ го забѣлявалъ това, рече Лео набързо съ глухъ гласъ. — Тѣ всички бѣха тѣй необикновено добри къмъ менѣ, и барона, и момичета, а особено фрейлейнъ Шарлотта. Тя ме погледна два пѣти съ такова изражение въ очитѣ, като че ли искаше да ми каже нѣщо си особено. Но азъ постоянно се пресправяхъ че нищо не разбирамъ, тѣй като съмѣтахъ, че работата се касае до животѣ картини на Коледа, за които сѣ поканени всичкитѣ съседъ.

— Зная, зная, рече Туски, — печалата ще бѣде въ полза на бѣднитѣ. Туи е единъ отъ ония жалки пластири, съ което е станало мода да се цѣрятъ дълбокитѣ рани.

— Да, да, потвърди Лео. — До днесъ азъ се мъчехъ да отбѣгна фрейлейната, но днесъ туи бѣ невъзможно. Тя ненадѣвно ме улови за ржката и ми рече: „Искамъ да поговоря съ васъ“. Следъ това ние сѣднахме въ нейната стая, и правото, даже и сега не мога да разбера добръ, какъ се озовахме ний тамъ.

— Е? попита Туски съ нетърпение. — Какво казати? Защо си ѝ дотрѣбвалъ?

— И самъ азъ незнай добръ, рече Лео, като похлуни очитѣ си съ ржка. — Тя има такъвъ прекрасенъ гласъ! Отъ най напредъ азъ се вслушвахъ само въ гласа ѝ. Тя приказва за покойната ми майка, за баща ми, ала какво именно, не помня. Но гласа ѝ звѣнтѣше тѣй кротко, тѣй сърдечно, щото азъ бѣхъ готовъ до животъ да го слушамъ. Азъ съвсемъ не обърнахъ внимание, защо тя приказваше за това, и защо именно днесъ говори за всичко това. Отъ тая безсѣзнателность, буди ме твоеето име. Кога именно ти се докосна до тебъ, никакъ не мога ти каза, ала щомъ започна да приказва за тебъ, гласа ѝ изведнѣжъ стана остъръ, и нѣжното ѝ блѣдно лице прие съвсемъ друго изражение. Тя ме предпазване отъ тебъ и ми рече, че не може да ми предаде всичкитѣ свѣденія, събрани отъ нея за тебъ,

понеже още не знае, до колко ти си ме посвѣтилъ въ твоитѣ тайни, и дали ще съумѣя азъ да скрия отъ тебе онова, което ти би ми казала. Впрочемъ, това ти даже и не искаше, и обяви, че ако даже азъ и да съмъ врагъ на нея и на венчикитѣ ѝ роднини, и даже и да участвувамъ въ враждебнии противъ тѣхъ заговоръ, по все пакъ ти не би желала да ме види измѣнникъ. Даже и най лошото дѣло не трѣбвало да се съединява съ вѣроломство. Това ти не допускане за мене. Но всѣки човѣкъ, споредъ нейнитѣ думи, е длъженъ да се откаже отъ лошото дѣло, щомъ се е убѣдилъ, че то дѣйствиелно е лошо. Венчката цѣль на тоя разговоръ, рѣче Фрейлейната, се състои именно въ това, да обърне моето внимание върху тоя дългъ.

— Ами ти какво ѝ отговори на венчко това? попита Туски.

— Азъ нѣмахъ никакъ време да ѝ отговоря каквото и да било, рѣче Лео. Като свърши, тя сложи ръката си на моето наведено чело, а когато азъ отново си издигнахъ главата, нея вече я нѣмаше въ стаята. Тогава азъ се измѣкнахъ тайно изъ тая стая и изъ замъка.

— И на какво си се рѣшилъ ти сега?

— Та какво има да се рѣшавамъ? Какво ми остава да правя? извика Лео като чуѣше рѣцѣтъ си. — Мень нищо друго ми неостава, освѣнъ да се откажа отъ по-нататъшнитѣ благодѣния на тия хора. О, Туски, отколѣ това ми тѣжи на сърдцето, и колко стана добръ че се отвори приказска върху това. До днесъ азъ никоги не бихъ поемѣлъ да направя това; единъ вжтрѣшенъ гласъ ме задържаше да направя това; ала сега, сега азъ не мога вече да търпя!

— Защо стоишъ? Иди и се хвърли предъ краката на Фрейлейната, като заблудения синъ въ библията; покай се за венчко предъ барона, и му рѣчи: азъ не мога повече да се наричамъ твой синъ!

— Поне, неискамъ повече да влизамъ и да излизамъ отъ къщата имъ, като пипионинъ.

— Разбира се, по-добръ е да измѣнишъ на приятеля си.

— Азъ не съмъ направилъ това.

— И ако го направишъ, то, вземамъ небето за свидѣтель, жестоко ще се раскаешъ!

Туски хвана Лео за раменѣтъ. Жилитѣ на високото му испъкнало чело се надуха станаха дебели, и заприличаха на нѣкое расклонено дърво: очитѣ му се напѣха съ кръвъ.

— Зная че си много силенъ, рече Лео спокойно: — и можешъ ей сега да ме убиешъ, прѣди да свари да щойде нѣкой на помощъ; но азъ не се боя отъ тебъ.

Туски остави раменѣтъ на Лео и улови съ двѣтъ си ръцѣ главата си. Порива на злобното раздражение същотѣй бърже му премина, както го бѣше и завладѣлъ. Върху мрачното енергично лице на Туски се появи изразението на тѣжка скърбъ и душевно страдание. Твърдия му гласъ зазвуча необикновено мѣко, когато той рече на Лео:

— Слушай, дѣлото не ще погине безъ тебе и мене. Но менъ ме ъде, менъ ме мѣчи, нетърпимо ме гризе мисльта, че ти искашъ да ме оставишъ: да, да ме оставишъ заради ония богати грѣшници. Всичкото имъ е въ изобилие: свѣтлина и топлина, дрѣхы и храна, зми тѣлото, а за душата, слънце и любовь; а нѣкъ азъ — нищо освенъ тебе. За тебе азъ бихъ лѣгналъ подъ юпитата на дивъ конь, за тебъ бихъ пролѣлъ кръвта си. Ти го знаешъ това, макаръ че азъ никогажъ до сега не съмъ ти го казвалъ, и макаръ че утрѣ може би ще се срамя отъ това си призвание. И ти искашъ да ме оставишъ! това е най горчивото!

— Азъ не мога, и не искамъ да те оставя, рече Лео, като улови Туски за двѣтъ ръцѣ, — никога, закайвай ти се никога! Но вземи отъ моето сърдце той подарѣкъ, тая черна измѣна, тая отвратителна неблагодарность. Ако върху тѣхъ и тѣхнитѣ прадѣди и да лѣжи рокаѣтието на човѣчеството, но тѣ къмъ менъ винаги сѣ били добри и великодушни. Хлѣба имъ, който азъ ѣмъ ще се спира на гърлото ми.

— Бѣдний момко, рече Туски като гладѣше нежно сърцѣтъ косми на момчето, които окръжаваха прекрасно-то му чело — бѣдний момко! Ти трѣбва да избѣгнешъ тия

страдания. Този който служи на идеята, той е длъжен да бѣде готовъ на най тѣжкитѣ жъртви, нему му предстои да жъртвува своитѣ най благородни чувства. Не сме криви ний, че сме принудени да се боримъ съ тази оржжия. Може ли да се обвинява бѣдния, слѣпия робъ, за това, че върши престѣпление, гдѣто той нѣма куража да вѣжши въ откритъ бой съ своитѣ мъжители и че не може да ги избие, като Самсона съ магарешка челностъ? Можемъ ли да го парѣчемъ измѣнникъ, когато той, за да не забавлява празнитѣ зрители съ играта си, дума на хлапето, което го води за рѣка: заведи ме да пишна стѣлбоветѣ, които подпиратъ зданието. — азъ искамъ да се прислоня до тѣхъ? А пъкъ ти знаешъ Лео, че кѣщата бѣше пълна съ мъже и жени, и филистимляните князе сѣщо бѣха тамъ. И той улови двата срѣдни стѣлба и рече: нека загине душата ми заедно съ филистимлянитѣ — и нашѣта мощния си гърбъ. И ето кѣщата се згрумули върху князоветѣ и цѣлия народъ, що бѣ заедно съ тѣхъ. Лео, Лео! ако азъ бѣхъ Самсонъ, когато Богъ е избралъ за спасението на своитѣ чада, ако азъ да обладавахъ силата да искъртвамъ стѣлбоветѣ, които поддържатъ горди сводъ на насипието, — ако всичко това бѣше така, мигаръ ти би се отрекалъ да водитъ слѣпия! Мигаръ въ рѣшателната минута ти би истръгналъ рѣката си изъ неговата рѣка и грѣмко би извикалъ: измѣна! измѣна! слѣпия старецъ нека да ви погуби?

Лео си навѣди главата и мрачно гледаше на земята. Думитѣ на приятеля му пробудиха всичкитѣ дѣлни движения на неговата душа и напълниха съ востърженъ димъ горѣщата му глава. Но тукъ — челото му пакъ почувствува допиранието на мѣката, вѣжна рѣка, и пакъ прозвуча въ неговитѣ уши тихия, състрадателенъ гласъ, отъ който болѣзненно застѣна сърдцето на момъка.

— О, Конраде! молѣше той, — да се махнемъ отъ тукъ, да се махнемъ, да идимъ къдѣто искашъ! ако ще би и въ вѣчното жилище на човѣшката скърбъ. Ти самъ не ли бѣ ми казалъ, че борбата която ви-

димъ е пламнала по цѣлото земно кѣло? Тогава да си изберемъ друго бойно поле, друго мѣсто...

— Къдѣто куршумитѣ не хвърчатъ тѣй гѣсто... прекъсена го Туеки. — Не Лео, споредъ менъ, туй ще рѣче да се откажешъ отъ борбата. Плода отъ сѣмето, косто азъ съмъ хвърлилъ тука, нѣма право никой да го събира, освѣнъ мене. И нѣщо ми казва, че е настанило време за жетва. Отъ моя страна, азъ отъ нищо не се боя. Може би, тая великодушна госпожа и да се досѣща, че азъ подкиселявамъ просѣйката чорба по най безсраменъ начинъ, но нека се досѣща. До днешенъ день никой не е можалъ да отключи куфари, съ които азъ склучвамъ устата на нашитѣ братя; не ще и дума, че самата фрейлейна още не е направила това откритие.

— Тя нарѣче също тѣй по име и сестра ти. Азъ не можахъ да разбера добръ, да ли фрейлейната е била въ Танненщедтъ, ала мисля, че е ходила вече тамъ.

— Трѣбва наскоро да е ходила ако даже не днесъ.

— Не знаи.

Туеки замислено си наведе главата надолу.

— Щомъ е така, то ти отистина е могла да помирине това онова.

— Нима ти не довѣрвашъ на Ева?

— До пейдѣ; но азъ не мога да помина безъ нея. Тя е хитра, пѣргава, рѣшителна и въ цѣлия свѣтъ се страхува само отъ одного менъ. Туй обстоятелство все пакъ може да послужи за гаранция, ако и не напълно достатъчна. Сега Ева ме мрази още повече. Е, е, какво си се печервилъ? Кривъ ли си ти, гдѣто тя глаунавата се явява тукъ? Или, може би, ти не си ми казалъ всичко, Лео?

— Ей че си... Азъ нито по преди, нито отсегнѣ не съмъ я виждалъ и не съмъ приказвалъ съ нея.

— Именно това и не може ти да ми прости, я! рѣче Туеки. — Азъ мога лѣко да укротя гнѣва ѝ, стига само да те взема пакъ съ мене си.

— Е, че какво има! Направи ѝ пѣкъ ти волята, заблѣжки Лео; — или ти мислишъ, че азъ съмъ дѣте, или Ева е толкова опасна?

Туеки се изсмѣ.

— Разбира се, азъ мисля и едното и другото, рече той. — Твоята кръвь е горѣща, а въ жилитѣ на Ева не тече вода. Но този, който както тебѣ е роденъ за велики дѣла, той трѣбва да бѣде чистъ, както изгладенъ стомана. Пази се отъ първото пѣтно, Лео, защото с. въ първото пѣтно лѣсно се лѣпятъ и други. А сега, приятелю, върви си у васъ, си и кажи на пона, че съмъ ти предалъ урокъ по музиката, и че днесъ сме се упражнявали по главния басъ, и изхвърли отъ главата и веѣкаквито праздни работи. Ако ние лѣжимъ обществото, то правимъ това за туй, защото самото то иска—каквото ще да стане,—да бѣде излъгано. Хайде върви.

Лео се сирѣ задъ оградата. Онѣга бѣ престаналъ да вали. Земята бѣше спокойна и студена, като трушъ. Когато той се спущаше на долу по баири, изведижижъ наоколо се разнесоха монцитѣ звукове на органа. Ала завивающия вѣтъръ прекъсва тая хармония на отдѣлни тонове, и на човѣка се струваше, като да лѣтиха призрази по земята и да се привикваха единъ другъ съ непостижими за смъртнитѣ думи.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТЪ И ВТОРА

Въ послѣдне време вѣстниците бѣха изпълнени съ мрачни предсказания. Особенно струваше да се позамисли човѣкъ върху оння отъ тѣхъ, които бѣха донесени отъ пощата нея вечеръ. Въ столицата бѣха станали сериозни безредици. За и водъ на това бѣ послужило едно нищожно обстоятелство—едно скарване на овошния пазаръ, — но скоро вълнението прие по голѣми размѣри и твърдѣ опасенъ характеръ. На края по вѣстниците се искаваше надѣждата, че дѣятелната намѣса на полицията ще предварди веѣкаквито скръбни сетинни.

— Желателно би било да е така, рече барона,—ама тоя фактъ е вече твърдѣ скръбенъ, като признакъ на тревожно време, като доказателство на всеобщо бѣдствие, най-сетиѣ, като лонѣ примѣръ, отъ който нашитѣ кричитала и недоволници ще съумѣятъ да се възползватъ.

При всичко това, на другия денъ бѣха получени още по безпокойни извѣстия; полицията не могла да излѣзе на глава съ буйната тълпа: станало пужда отъ военна сила. Имало пролѣна кръвъ. Така настѣпи нощта. Страхуваха се да не би военната сила да улошеви още по вече положението нежелани да го поправи.

Барона си поклати главата.

— Лошо е, рече той; — на кралътъ не му стига ума, а министритѣ му глупци умѣятъ да плуватъ самсвъ тихо време и при спокойно море. А какво ще правятъ тѣ, кога се появи сѣщинека бѹра?

Въ сѣщното време, когато барона думаше това, двора на замѣка бѣрзо влѣзоха едни шейна, впрѣгниати съ два едри коня. Господина, който бѣше въ тѣхъ, високо бѣ издигналъ яката на шубата си, и бѣ нахлупилъ кожения си калпакъ чакъ до самитѣ очи, отъ което очилата му, които украсяваха носа му, блѣстеха по-срѣдъ дълбокъ мракъ.

— Туй е Хей, извика барона до нѣидѣ съ безповойствие; — този господинъ рѣдко се явява при менъ съ приятни повини, и да видимъ какво ще ми съобщи сега.

— Азъ зная всичко! рече той на гостенина, който влизаше.

— Нищо не знаете вий, рече ландрата, покланяйки се на Шарлотта и подавайки на барона вкоченената си рѣка. — Работата е несравнено по лоша, отколко я описватъ вѣстниците. Господинъ фонъ-Хей сѣдна крайно уморенъ върху мекия столъ предъ собата.

— Но ние, ние! Какво ще стане съ насъ? извика ландрата.

— Та въ случай на опасностъ ще се грижимъ сами за себе си, отговори барона.

— Лесно се казва, но не лесно се направи! извика ландрата. — Вие не искахте да ме чувате, но скоро, даже страхъ ме е че твърдѣ скоро, ще се убѣдите, че ний стоимъ върху вулканъ. Азъ съ ужасъ си представявамъ, какво дѣйствие ще произведе мѣлвата за столичнитѣ произшествия върху нашитѣ селяни и работници.

— Азъ мисли, любезний Хей, че вие си рисувате положението на работитѣ твърдѣ мрачно, рѣче барона; съгласенъ съмъ, че ние имаме доста кричитала, но отъ кръвотокътъ до дѣйствието има голѣма стѣпка, и хората придобиватъ куражъ само въ такъвъ случай, когато на чело на тѣхъ застане рѣшителенъ, енергиченъ главатаръ. А отъ гдѣ ще го взематъ такъвъ човѣкъ на нѣштѣ? Не многото разумни глави, които могатъ да се намѣрятъ тукъ, сѣ откъдѣ насъ. Не, не, ний рѣшително нѣма отъ какво да се страхуваме.

Шарлотта слѣдеше тоя разговоръ съ най напргнатото внимание, което ясно се отражаваше върху нейното нѣжно блѣдно лице. Нѣкаква важна, рѣшителна дума като че ли се канеше да изскочи изъ устата ѝ; тя направи бързо движение, като че искаше да говори. Но въ тоя сѣщия мигъ нѣкой си силно попита отъ отиванъ за барона. Въ стаята, слѣдъ слугата, влѣзе докторъ Урбанъ.

Единъ само погледъ стигаше, за да се забѣлѣжи върху лицето на пона тревожното вълнение, което мъчно се съгласяваше съ неговото обикновено студено спокойствие.

— Азъ ви нося чудновати извѣстия, рѣче той като се поклони бързинката на присѣтствующитѣ. — Около преди единъ часъ менъ ми извѣстиха, че селенитѣ се събрали въ кръчмата на нѣкакво буйно съвѣщание помежду си. Азъ счетохъ за мой дългъ да призва хората къмъ миръ и тишина. Идвамъ на рѣченното мѣсто. Но каква картина сдарихъ азъ тамъ господа... Е, такова скотско огрубение, такава безочливостъ азъ никогажъ не можахъ да си предетъ въ. Напразно се мъчихъ азъ да говоря. Дивъ ропотъ, пълненъ подесирвания и виения — ето поздравленията, ето съ що ми отговориха тѣ. И кой мислите вие, господниъ баронъ, благородна фрейлейно, господниъ фонъ-Хей, кой прѣдводителствува тая шайка размирници? Кой, ако не ме излъгаха очитѣ и унитѣ ми, е несъмнѣнно душата на бунта?

— Учители Туеки, извика Шарлотта; азъ това отколѣ го зная:

Тя стана отъ стола и се исправи предъ говорив-
шитъ, които очудено я гледаха.

— Отколѣ го знай това, повтори тя, — но до сега
мълчахъ, първо, отъ едно лъжливо великодушие, както
азъ това го вече хубаво виждамъ, и второ, защото,
като пѣмахъ подъ рѣка никакви доказателства, не се
надѣвахъ да побѣдя вашата упорита довърчивостъ.

— Да, да, рѣче барона, — ти още тогава казва-
ше това. Помните ли господинъ докторе? Азъ питахъ
вашето мнѣние за тоя господинъ и вне го въсхваляхте
до небесата.

— Той излъга мене същю тъй, както и веница ни,
съ изключение само на благородната Фрейлейна, измън-
ка докторъ Урбанъ.

— Но какво най ситиѣ какво искатъ хората? по-
пита барона.

— Не знай, рѣче докторъ Урбанъ. — Та какво
можеше да се разбере, когато въ едно и също време
ми завикаха двадесетъ или тридесетъ гърла!? При това
азъ, твърдѣ естествено, не се забавихъ да се махна,
щото като видѣхъ, че моето присѣствие още повече
уголѣмява безредицата. Азъ побързахъ при васъ съ тия
извѣстия, преди да дойдатъ самитъ размирници.

— Тѣ не ще посмѣятъ да направятъ това! изви-
ка барона.

Докторъ Урбанъ посви раменитѣ си.

— Ето ги, на, че идатъ! извика Шарлотта.

При входа въ замъка се зачуха силни, преснинали
гласове, които викаха барона, до като пѣкъ Християнъ,
стария камердинеръ, напраздно се мъчеше да ги над-
вие съ искливия си високъ гласъ.

Ландрата и попа обърнаха единъ къмъ другъ блѣд-
нитѣ си испоплашени лица; очитѣ на Шарлотта бѣха ви-
ти въ брата ѝ, челото на когото се покри съ облакъ гнѣвъ.
Съ блѣснали очи той бързо се спуска къмъ вратата.

— Какво мислишъ да правишъ? извика Шарлотта
като му прегради пътя.

— Да зацѣпимъ неприкосновеностъта на домашното
си огнище! рѣче барона, като се мъчеше да отстрани
сестра си отъ пътя.

Зачу се новъ шумъ.

— Той е тукъ! Той трѣбва да бѣде тукъ!

— Пусти ги да влѣзатъ и приказвай съ тѣхъ спокойно! молѣше Шарлотта.

— Да бѣде по твоему! отвѣрна барона.

Той отвори вратата и като заста на прага извика:

— Кой ме търси?

— Дошлъ сме отъ името на общината и желаемъ да говоримъ на господина фонъ-Туххейма.

— Тогава влѣзте, рече баронътъ.

Въ стаята влѣзе Туски придруженъ още отъ двама мъже. Другитѣ съ трѣвожни лица се навалиха на вратата. Съ твърди крачки Туски пристѣпи напирѣдъ и се спря предъ събранитѣ въ стаята, които още преди това бѣха наскочали на крака. Въ мрачното лице на учителя можеше да се прочете заканване.

— Какво желаете? попита барона.

— Искамъ да ви предложа исканията на общината, които едногласно се утвърдиха въ дневното ѝ събрание.

— Азъ също принадлежа къмъ общината, рече барона съ прониц, — бѣше ли подаденъ и мой гласъ?

— Ине дойдохме тука именно за това, за да измолимъ вашето съгласие, отговори Туски съ невъзмутимо спокойствие. — Нашитѣ искания сѣхъ отъ такъвъ родъ, щото вие не можете да не се съгласите на тѣхъ.

— Какъ тѣхъ?

— По двѣ причини. Първо, за туй, че селата, както ми се чини, е въ нашитѣ рѣцѣ; второ, за туй, че вашето собствено чувство, чувството на справедливостъ, не ще ни позволи да се ползувате спрѣмо насъ съ ония привилегии, които по право не ви принадлежатъ.

— Въ що се състоятъ тѣхъ?

— Въ слѣдующето: ние предлагаме първо, безплатно освобождение отъ какво да било работеніе на господарска земя и други подобни задължения; второ, прѣмахването на десѣтъка, който плащаме на попа, и всичкитѣ други данъци, които землевладѣцитѣ получаватъ отъ селитѣ въ патура, подъ каквито и да било въображаеми права, и да бѣдѣтъ тѣ

утвърдени; трето, искаме премахването на всекаквито привилегии, които още съществуватъ, както тукъ на тази земя, тъй също и въ другитъ наши владѣния; главно настояваме на свободното раздѣление на общинскитъ земи между сиромаситъ; най-насетнѣ, искаме съставянето на писменъ актъ, въ който да се казва, че вие, съ цѣлото си потомство, се отказвате на вѣчни времена отъ всичкитъ тия преимущества, напълно убѣдени, че исканията на общината сѣ съвършено справедливи.

— Е, добръ, но ако на всичко изказано отъ васъ азъ отговоря съ рѣшителенъ отказъ, тогава?

— Тогава ний, както рѣкохме ще си вземемъ съ сила това, което едно време ни е било отнето съ сила.

Барона бърже скочи на крака и натъртено произнесе:

— И тъй, кажете на ония, които сѣ ви избрали за свои представители, че да се иска отъ единъ само човѣкъ това, което може да го направи само държавата, по нѣтя на законодателството, е споредъ менъ, просто безумие. Второ, кажете имъ, че азъ вече отъ цѣли 30 години диря срѣдства за премахване всичко казано отъ васъ, и че азъ единия съмъ направилъ много повече за разрѣшението на въпроса, отъ колкото вие всички взети наедно. Третьо, кажете имъ, че всекий единъ, който би намислилъ съ заплашване да ме принуди къмъ тъй, което азъ съ радостъ бихъ се съгласилъ доброволно да го дамъ, азъ ще го считамъ за разбойникъ, който се вмѣква въ къщата ми нощъ, и ще да постѣпя съ него като съ такъвъ. Кажете всичко това на тия бѣдни хора, и за сега стига това обяснение.

— За сега, да, — но и бѣднѣщето да можеше да зависи отъ васъ!

— То естъ?

— То естъ, че наскоро пакъ ще да ви питамъ, дали сте на същото мнѣние, и че въ случай на нѣщо, то отговорността ще падне на васъ.

— Ще се намѣри нѣкой да ви се поопре, извика господинъ фонъ-Хей, заразенъ отъ присѣдствението на духа на барона. Туски обърна мрачното си лице къмъ господина фонъ-Хей и рече съ ядовита усмивка:

— Бихъ ви посвѣтвалъ, господинъ ландратъ, колкото се може да се помъчите да скриете присѣтствието си тука. Азъ познавамъ мнозина хора, които биха пожелали, щото да не си правите трудъ да се връщате у васъ си.

— Младий момко, изкрѣция д-ръ Урбанъ — вий отъ самото още начало излѣгахте венци на съ вашата престорена, лъжлива физиономия, ала отъ тая комедии нищо не ще спечелите.

— Твърдъ е възможно, рече Туеки. — но азъ се надѣвамъ да запазя тая си физиономия тъй дълго, щото ще успея да разоблача и *вашата* игра, господинъ докторе.

— Стига вече! извика барона: — догѣгнаха ми вашитѣ дръканиа. Вървете си, господинъ Туеки, и занесете съ себе си убѣждението, че вие жестоко сте се излѣгали въ надѣждата си да ме спалните.

— Азъ нѣмахъ нито надѣжда, нито желание да ви спалнавамъ, вѣрвайте ме! Напротивъ. Желая ви спокойна нощъ. Да си ходимъ, другари!

Туеки се опѣти къмъ вратата. Тука той трѣбваше да мине покрай Шарлотта, която въ продължение на разговора, както се видеше, нарочно бѣ дошла на туй мѣсто. Когато Туеки се доближи твърдъ близо до нея, тя му рече съ такъвъ тихъ гласъ, долнитѣ думи, щото само еднаа той можа да ги чуе.

— Спомнете старата си майка!

— Майка ми умрѣ тая заранъ, ежко тъй тихо отговори той: — да оставимъ мъртвецитѣ на мъртвитѣ!

Предъ замъка, навѣрно, стоеше още цѣла навалища хора, тъй като, щомъ Туеки излѣзе изъ стаята, и отъ отвънъ се повдигнаха викове и крѣсѣци, които наскоро замлъкнаха въ далечното пространство.

Премина нѣколко време, догато присѣтствующитѣ въ замка можаха да уталожатъ въ себе си гнѣва, смущението и страха, и съ потребното спокойствие да се завзематъ за обезбяданieto на въпроса, какъ да се постъпи при подобни едни обстоятелства. Ландрата рѣшително бѣше на мнѣние, че трѣбва да се арестува Туеки, заедно съ другитѣ по главни бунтовници, и, по

такъвъ начинъ, да се прекрати размирието въ самото още начало. Барона не искаше и да чуе това.

— Тия хора, викаше той, — само тогава ще станатъ страшни, когато ние се покажемъ страхливи. Ако още отъ самото начало се покажемъ страхливи, не умбюнци да се боримъ съ опасността безъ чужда помощъ, то нашето морално значение загнива безвъзвратно.

Попа съ венчикитъ си сили поддържаше ландрата.

— Барона билъ причината, казваше той, за гдѣто той не се осѣщаль за непредъ въ безопасностъ отъ селенитъ.

Барона го измѣри съ полуочудевъ, и полупрезрителенъ погледъ.

— Наистина, твърдѣ е жално, рече той, — ако вий, господинъ докторе, на когото самото призвание е да разпрѣсквате благодѣяния, не сте могли да спечелите съчувствията на вашитъ селене. Подиръ туй какво остава за насъ, които нѣмаме особено право да расчитаме на тѣхпата признателностъ, благодарение на нашето привилегировано положение?

Гоститъ си взеха сбогомъ. Ландрата се намираше вече въ шейната си, когато при него се доближи д-ръ Урбанъ.

— Не е ли това цѣло безумие, измъкна той като кимна значително къмъ замъка.

— Чисто безумие, отговори господинъ фонъ Хей, но азъ не съмъ до толкова лудъ да се поведе по него. Ние не трѣбва да го допуснемъ да сърба кашата, която самичтъкъ си я забъркалъ. Азъ ще карамъ по бърже конетъ. Слѣдъ три часа, не по късно, тухъ ще пристигнатъ рота солдати.

— Да се надѣвамъ ли?

— Безъ друго!

Ландрата пое гемоветъ отъ ржцѣтъ на пайтоп-жията си, и съ такава бързина се спусна изъ баиря на долу, като че ли го гонеха цѣла глутница вълци. Попа се бѣше така згърбилъ и свилъ, и лицето му бѣше приело таково страхливо изражение, щото човѣкъ мъчно би узналъ въ него гордия, високомѣрния туххей-мекий попъ.

— Не, продума баронътъ, защото бѣхъ до толкова горделивъ, щото не показахъ че се боя като ония баби; но само ми е безкрайно жално и съмъ твърдо рѣшенъ, както и да е, да принеса самъ това нещастие. Колкото по вече живѣя, колкото по мисля, толкова сърдцето ми повече е склонно да съзнава несправедливостта на нашето изключително положение, но то толкова се е срасло съ моето съществуване, щото да се откажа отъ него е равносильно да се откажа отъ живота си. Нещастие на оня, що първъ е прострѣлъ ръката си къмъ чуждото добро! Заедно съ това, той е направилъ първата съдбоносна стъпка по стръминната, която макаръ и постепенно, но неудържимо влѣче къмъ пропастта. Азъ зная че живѣя на чуждъ гърбъ, и какво странно противорѣчие, каква ужасна гатанка, таинствеността на която ний трѣбва, даже сме длъжни, да отдадемъ и не можемъ! Шарлотто, Шарлотто, бихме ли ний способни да чувствуваме по утънчено и по благородно да мислиме отъ тия нещастии, ако бѣхме осъдени като тѣхъ да тѣглимъ? И не почива ли нашето самомнѣние, нашето лично самоуважение, не почива ли, казвамъ, всичко което прави намъ приятенъ живота, върху едно преимуществено положение, което въ сжщностъ е само кражба?

— Тогава отдай имъ онова, което тѣ искатъ, издума Шарлотта. Ти си длъженъ да го направишъ това, щомъ единъжъ се увѣренъ че тѣ иматъ право.

— Разбира се, че тѣ иматъ право, извика баронътъ. Сто нѣти иматъ право; сега, както и отъ цѣли вѣкове, тѣ сж въ правото си. Но какво отъ това, че съмъ билъ убѣденъ въ това, когато другитѣ не сподѣлятъ същото убѣждение? Не е ли днесъ четвъртнй Августъ? И тая стая, не е ли стаята въ която е засѣдавало националното събрание? Шарлотто, ти, и само ти, единичка знаешъ, дали бихъ се позамислилъ една минутка да се отрѣка отъ всичкитѣ тия ми баронски отличия, дали не бихъ ги хвърлилъ въ огъня като дринели, макаръ и на преклонна възраст. Но тукъ ний нѣмаме работа съ едно свѣтрово эпохално събития. Ако отъ тия размирия и насилия излѣзеше революция, тогава

монтъ смѣтки и ония на народа би били веднага разрѣшени; но ако всичко потръгне по старому, то отсѣжките, направени частно отъ едно лице, би излѣзли свършени: безполезни, даже нѣщо повече. — надъ това лице би се струпало проклятието, подигравките и — което е още по лошо, подозрение, че се е бояло. Кой ще повѣрва че всичко съмъ направилъ отъ свободолюбиви побуждения? „Той го е направилъ отъ страхъ, защото е искалъ да спаси житницитѣ, яхъритѣ, кжцята и живота си“ — Не, не, Шарлотто, това не ще се каже ни за одного отъ Тухеймовци. Тѣ знаятъ, че овъ желая доброто имъ, че съмъ направилъ и съмъ готвилъ да направя много повече отъ кой и да билъ боляринъ въ страната. Тѣ знаятъ това, тѣ сж длъжни да го знаятъ, иначе, тѣ сж негодници, а нѣкъ азъ съ негодници нѣмъ мъ работа. Достаточно съмъ живѣлъ съ тѣхъ. Куршумъ пратенъ въ главата на оня, който би посмѣлъ насила да влѣзе въ маята кжца — ще бѣде единствения справедливъ отговоръ въ подобенъ случай отъ моя страна. Ако азъ не го направя, ако азъ наистина съмъ заслужилъ оскърбенията на тия нагодници, то...

Барона бърже започна да снове изъ стаята си. Както се видеше, мѣчеше се да побѣди вътрѣшното си външение. Тъжовно го глѣдаше Шарлотта. Тя забѣлѣзване, че противорѣчието между убѣжденията и склонноститѣ, между главата и сърдцето, — противорѣчие, което съставляваше негова болѣсть презъ цѣлия му животъ, — въ тая важна критическа минута бѣше още по неразрѣшимо. Тя се страхуваше, че послѣдната страшна минута на опасността ще го свари неподготвенъ, колебающъ се, и тая мисль неотетжно мѣчеше Шарлотта.

— Карле! рѣче тя, и при тая дума кроткия ѝ гласъ бѣше твърдъ спокоенъ и твърдъ. -- Ти трѣбва да помислиши за една най-енергическа защита; бѣди твърдо увѣренъ, че тоя човѣкъ е намислилъ сериозно нѣщо.

— О туи той не ще направи, рѣче барона.

— Азъ ти повтарямъ, че той е намислилъ сериозна, трагическа борба. Азъ винаги го считахъ спосо-

бенъ на такова нѣщо, като си го представлявахъ прития или онни обстоятелства. Тая вечеръ азъ вече сигурно се убѣдихъ въ това. Той чловѣкъ дѣйствува като нѣкои стихии, поделѣдователно и безжалостно, и се отдръпва и отетъхна само предъ друга, по голѣма отъ него. Можене ли да се забѣлѣжи отъ думитѣ му и въикашността му, че тая заранъ е умрѣла майка му?

— Наистина! продума разсѣяно баронътъ.

— А между това той я обичаше, продълкаваше Шарлотта, като че ли приказваше сама на себе си, — азъ даже съмъ готова да се закълна за това. Вчера азъ за пръвъ пѣтъ видѣхъ тая куца, разбита отъ параличъ стара жена, която цѣли десетъ години не е ставала отъ лѣглото. Той постоянно я заобикалялъ съ най внимателна синовна грижливостъ; вършилъ за нея всичко, което е било въ неговитѣ сили, — това го азъ узнахъ отъ мѣстнитѣ жители, отъ самата сестра на Туски, която съвсемъ не бѣше разположена да хвали брата си. Но сега, сега като излизаше отъ стаята, той ми каза, че старата му майка е умрѣла, — умрѣла тая заранъ, и го рѣче това тъй спокойно, тъй студено, тъй невъзмутимо! О, тъй е ужасно, ужасно!

Шарлотта съ мъжа надви трѣпкитѣ, които невѣлно я побиваха и продължи съ по спокоенъ гласъ.

— Ние трѣбва да помислимъ за дѣцата, Карле. Не трѣбва да ги оставиме сега въ селото посрѣдъ всевъзможни опасности и съблазни.

— Съблазни ли? какво искашъ да кажешъ съ това? попита барона.

Вѣзналия набързо слуга съ странно поблѣднѣло лице не даде на Шарлотта да отговори.

— Въ селото има пожаръ, господинъ баронъ, рѣче той.

Брата и сестрата се впуснаха къмъ балкона на замъка.

Като излизаха изъ вратата, тѣ вече видѣха червена свѣтлина върху мрачното зимно небе, която всека минута ставаше все по свѣтла и по свѣтла.

— Туй е къщата на попа, рѣче барона, — тѣдѣва нѣма друга къща, освенъ неговата.

— Да, да, гори къщата на попа, потвърдиха вепъци, които уплашени бѣха се навалили около барона.

— Скоро да осѣдлаятъ кони ми! извика барона безпокойно.

Шарлотта улови брата си за ръка.

— Вземи и менъ съ себе си, Карле! молѣше го ти съ тихъ гласъ.

— Не трѣбва да се губи време, извика баронъ нетърпеливо.

— Азъ не ще те задържа: ний ще пристигнемъ тамъ двамата по пѣтечката сѣщо тъй скоро, както ти би стигналъ на конъ по шосето.

— Какво ще търсишъ тамъ? рече барона: или ти мислишъ, че бунтовниците ще те слушатъ съ потрѣбното уважение? Не, Шарлотто, стой си ти въ къщи: това не е женска работа.

Като рече това, той тръгна съ бързи крачки къмъ етаж си за да се приготви за пѣтъ.

Между това Шарлотта се обви въ шалътъ, който ѝ донесе гувернантката ѝ. Какъ и какъ тя не искаше да се отдѣля отъ брата си. При видътъ на двѣтъ пребѣдни, трѣсерици момичета, които поглеждаха съ смутенитъ си очи ту на нея, ту на небето, залѣто съ свѣтлото отражение на пламъка, Шарлотта вече мислѣше да се откаже отъ намѣренieto си, ала пакъ си спомни че юначната и разсѣдителна мисѣь Джонсъ винаги може да я замѣсти въ случай на нужда. Тя пришепна нѣколко думи на ухото на тая честна жена: гувернантката сериозно ѝ кимна съ своята голѣма четвъртита глава. Слѣдъ това Шарлотта цѣлуна по челото двѣтъ момиченца, които при това се залѣха съ сълзи, и бѣше вече съвсемъ готова да слѣдва брата си, когато изведнѣжъ въ двора влѣзе единъ конникъ. Като се приближи до самата стѣла, той скокна отъ коня и хвърли гемоветъ въ рѣцѣтъ на одного отъ стоящитъ тамъ слуги.

— О, небо, благодаря ти, благодаря ти! извика Шарлотта, като побърза да посрѣдне госта и му протѣгна и двѣтъ си рѣцѣ. — Отъ колко време ви чакамъ азъ!

Горекня съ чувство стисна тия пѣзани рѣцѣ.

— А ето и Фрицъ! извика барона, който излизаше отъ стаята си. — Виждамъ Фрице, дявола си има работа! Ще ли дойдеиъ, съ мене или тука ще останешъ? Мень ми се иска, щото за по добръ да останешъ тукъ.

— И вий, също тѣй, господинъ бароне, трѣбва да останете тукъ, тихо рече горекня; — позволете ми да ви кажа нѣколко думи.

Той дръпна барона на страна и рече, нему и на Шарлотта, която бѣ послѣдвала слѣдъ брата си:

— Напразно се надѣвате да вразумите тия безумци, тѣй като тѣ, отъ яростъ и ракия, никого не щѣтъ и да слуш. тѣ. Главната имъ умраза е противъ попа, — туй азъ го знаехъ и отъ по напредъ. Преди единъ часъ азъ се научихъ че тая вечеръ искали да запалятъ черковния дворъ. Съ каручката си азъ побързахъ да заведа попадията и момчетата въ кѣнци. Попа азъ току що срѣцнахъ по нѣтъ и му казахъ да се премахне; той иде пешъ, подиръ ми.

— Трѣбва, значи, да стоимъ съ скръстени рѣцѣ! нетърпеливо извика барона.

— Селото е въ рѣцѣтъ на водителитѣ, отвърна горекня.

Барона направи нетърпеливо движение. Той разбираше, че въ подобна минута бѣше мѣчно да се надѣва да въстанови рѣда и тишината посрѣдъ развълнуваната тѣлна само съ мъжественния си гласъ, и че безъ всѣкаква полза подхвърля на твърдъ сериозна опасностъ както себе си, също и сестра си, която неискане да се отдѣли отъ него. Това съзнание, особено въ присѣтствието на Фрица, който пакъ излизе правъ, бѣше твърдъ докачително за барона, даже въ настоящата критическа минута. Той бързо се дръпна, произнесйки нѣколко несвързани думи. Францъ Гутманъ и Шарлотта размѣниха помежду си значителни погледи.

Въ същото време между патрупаиитѣ до сълбата хора произлизе нѣкакво си смущение и се зачуха викоуе. Единъ запхтияиъ и оплашенъ гласъ убѣждаваше:

— Пуснете, пуснете ме за бога по скоро.

